

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา

เอกสารหมายเลข 12

สังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้การศึกษา

ธีระพันธ์ ด. ทองคำ

เอกสารประกอบการประชุม

เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา

จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541

ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ร่างรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา**

เอกสารหมายเลข 12

สังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้การศึกษา

ธีระพันธ์ ล. ทองคำ

**เอกสารประกอบการประชุม
เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา
จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541
ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

เอกสารประกอบการประชุม
เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา
จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541
ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารหมายเลข 1	การผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
ผู้รับผิดชอบโครงการ : อานันท์ กาญจนพันธุ์
ผู้วิจัย : อานันท์ กาญจนพันธุ์
เอกสารหมายเลข 2	คดีชาวป่านและวรรณกรรม
ผู้รับผิดชอบโครงการ : ศิราพร ณ ถลาง
ผู้วิจัย : ศิราพร ณ ถลาง
เอกสารหมายเลข 3	ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม
ผู้รับผิดชอบโครงการ : นฤมล หิฏฐิระนันท์
ผู้วิจัย : นฤมล หิฏฐิระนันท์
เอกสารหมายเลข 4	สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม
ผู้รับผิดชอบโครงการ : อรศิริ ปาณินท์
ผู้วิจัย : อรศิริ ปาณินท์, วีระ อินพันทัง, ชัยสิทธิ์ ตำนกิตติกุล, มาณพ อิศรเดช
เอกสารหมายเลข 5	ระบบการเมืองการปกครอง
ผู้รับผิดชอบโครงการ : สุกางค์ จันทวานิช
ผู้วิจัย : สุกางค์ จันทวานิช, วิมาลา ศิริพงษ์
เอกสารหมายเลข 6	ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ
ผู้รับผิดชอบโครงการ : จาริต ดิงศภัทัย
ผู้วิจัย : จาริต ดิงศภัทัย
เอกสารหมายเลข 7	ภาษาและภาษาศาสตร์ (1)
ผู้รับผิดชอบโครงการ : สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์
ผู้วิจัย : สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์
เอกสารหมายเลข 8	ภาษาและภาษาศาสตร์ (2)
ผู้รับผิดชอบโครงการ : นันทนา รณเกียรติ
ผู้วิจัย : นันทนา รณเกียรติ, ชลธิชา บำรุงรักษ์, ชัชวดี ศรีลัมพ์
บุญเรือง ชื่นสุวิมล
เอกสารหมายเลข 9	โบราณคดี
ผู้รับผิดชอบโครงการ : รัศมี ชูทรงเดช
ผู้วิจัย : รัศมี ชูทรงเดช, อมรา ศรีสุชาติ
เอกสารหมายเลข 10	ประวัติศาสตร์
ผู้รับผิดชอบโครงการ : รัตนพร เศรษฐกุล
ผู้วิจัย : รัตนพร เศรษฐกุล
เอกสารหมายเลข 11
(ไม่มีเอกสาร)	กำเนิดไท
ผู้รับผิดชอบโครงการ : วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์
ผู้วิจัย : วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์
เอกสารหมายเลข 12	สังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษา
ธีระพันธ์ ด.ทองคำ

กำหนดการประชุม
เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพโศกศึกษา
จัดโดย
สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541
ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันพฤหัสบดีที่ 18 มิถุนายน 2541

8.00 - 9.00	ลงทะเบียน ฉายวิดีโอเรื่อง "ชนเผ่าไท"
9.00 - 9.15	พิธีเปิด อธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวเปิดประชุม
9.15 - 9.30	บรรยายนำ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
9.30-10.00	ความเป็นมาของชุดโครงการประเมินสถานภาพโศกศึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. อีระพันธ์ ล. ทองคำ ผู้ประสานงานชุดโครงการฯ
10.00 - 10.30	พักรับประทานน้ำชา-กาแฟ
10.30 - 11.15	การผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม วิทยากร อาจารย์ ดร. อนันท์ กาญจนพันธุ์ ผู้วิจารณ์ รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร. ชลธิรา สัตยาวัดนา
11.15 - 12.00	คตินาบ้านและวรรณกรรม วิทยากร รองศาสตราจารย์ ดร. ศิราพร ณ ถลาง ผู้วิจารณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ รองศาสตราจารย์ จารุวรรณ ธรรมวัตร
	ประธานภาคเช้า รองศาสตราจารย์ ดร. ประคอง นิมนานเหมินท์
12.00 - 13.00	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 13.45	ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม วิทยากร ดร. นฤมล ทิพย์ระนันท์ ผู้วิจารณ์ รองศาสตราจารย์สุมิตร ปิติพัฒน์ รองศาสตราจารย์ปราณี วงษ์เทศ

- 13.45 - 14.45 สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม
 วิทยาการ ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์ และคณะ
 ผู้วิจารณ์ อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์
 รองศาสตราจารย์วิวัฒน์ เตมียพันธ์ุ
- 14.45 - 15.00 พักรับประทานอาหาร-กาแฟ
- 15.00 - 15.45 ระบบการเมืองการปกครอง
 วิทยาการ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช
 ผู้วิจารณ์ อาจารย์ฉลาตชาย รมิตานนท์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรเทัญ อันตระกูล
- 15.45 - 16.30 ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ
 วิทยาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาริต ดิงศกัทธิย์
 ผู้วิจารณ์ ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน
 รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข
- ประธานภาคบ่าย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกரியงไกรเพ็ชร
- พิธีกร (เช้า-บ่าย) คุณวราภรณ์ จิวชัยศักดิ์
-
- วันศุกร์ที่ 19 มิถุนายน 2541**
-
- 9.00- 9.45 ภาษาและภาษาศาสตร์ (1)
 วิทยาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์
 ผู้วิจารณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์
 รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์
- 9.45 - 10.30 ภาษาและภาษาศาสตร์ (2)
 วิทยาการ รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา รณเกียรติ
 ผู้วิจารณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์
 รองศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บุรุษพัฒน์
- 10.30 - 10.45 พักรับประทานอาหาร-กาแฟ
- 10.45 - 11.30 โบราณคดี
 วิทยาการ อาจารย์ ดร.รัศมี ชูทรงเดช
 ผู้วิจารณ์ อาจารย์พิสิฐ เจริญวงศ์
 อาจารย์ยรรยง จิระนคร (เจีย แขนทอง)

ประธานภาคเช้า รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา เจริญรังสี

11.30 - 13.00

พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 - 13.45

ประวัติศาสตร์

วิทยากร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัตนาพร เศรษฐกุล
(อาจารย์บรรยาย จิระนคร เสนอผลการวิจัยแทน)

ผู้วิจัย อาจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กาญจน์ ละอองศรี

13.45 - 14.30

กำเนิดไท

วิทยากร คุณวิไลลักษณ์ เมฆารัตน์
ผู้วิจัย อาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์
อาจารย์ ดร. วินัย พงษ์ศรีเพชร

14.30 - 14.45 น.

พักรับประทานน้ำชา-กาแฟ

14.45 - 15.30 น.

ภาพรวมองค์ความรู้เพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนาชุดโครงการ
วิจัยไทศึกษาในอนาคต

วิทยากร รองศาสตราจารย์ ดร. อีระพันธ์ ด. ทองคำ
ผู้วิจัย ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

15.30 - 16.30 น.

อภิปรายทั่วไป

ประธานภาคบ่าย ศาสตราจารย์ ดร. พัทธา สายพู

16.30 - 16.45 น.

กล่าวปิดการประชุม (นโยบายด้านไทศึกษาของ สกว.)
ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช
ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

พิธีกร (เช้า-บ่าย) คุณวรารักษ์ จิวชัยศักดิ์

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง "สังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษา" (ชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา)

ชื่อนักวิจัยและสถาบัน รองศาสตราจารย์ ดร. อีระพันธ์ เหลืองทองคำ สถาบัน-
ไทยศึกษาและคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินสถานภาพไทศึกษาโดยใช้วิธีการประมวล วิเคราะห์
ตีความ และสังเคราะห์ภาพรวม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุดโครงการวิจัยใน
อนาคต

วิธีการวิจัย งานวิจัยเอกสารที่เป็นผลงานการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องไท ก่อน
ดำเนินโครงการได้มีการประชุมระดมความคิด 4 ครั้ง ได้หัวข้อการประเมิน 11 หัวข้อ
มีนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ รับผิดชอบโครงการย่อย 11 โครงการ คือ การผสมผสาน
ทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม(อาจารย์ ดร. อนันท์ กาญจนพันธุ์)
คติชาวบ้านและวรรณกรรม(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิราพร ณ ถลาง) ประวัติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัตนาพร เศรษฐกุล) ระบบการเมืองการปกครอง(รอง-
ศาสตราจารย์ ดร. ชูพงศ์ จันทวานิช) ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร. จาริต ดิงศกัทธิย์) ภาษาและภาษาศาสตร์ 1(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมพงศ์
วิทย์ศักดิ์พันธุ์) ภาษาและภาษาศาสตร์ 2 (รองศาสตราจารย์ ดร. นันทนา วัฒนเกียรติ)
สถาปัตยกรรม-ศิลปกรรม-หัตถกรรม(ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์) ความเชื่อทางศาสนา
และพิธีกรรม(อาจารย์ ดร. นฤมล ใหญ่ชระนันท์) โบราณคดี(อาจารย์ ดร. รัศมี ชูทรงเดช)
กำเนิดไท(คุณวิไลลักษณ์ เมฆารัตน์) เมื่อผู้รับผิดชอบโครงการย่อยประเมินสถานภาพ
ไทศึกษาแต่ละด้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ประสานงาน(รองศาสตราจารย์ ดร. อีระพันธ์
เหลืองทองคำ) ใช้ผลการประเมินของทุกโครงการประกอบกับรายงานการประชุมระดม
ความคิด 4 ครั้ง และสรุปผลรายงานความก้าวหน้า 3 ครั้ง เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์
และสังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษา จัดทำรายงานผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ
พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทาง วิธีการ และหัวข้อการวิจัยในอนาคต

ระยะเวลา 1 มิถุนายน 2540 - 31 กรกฎาคม 2541 (1 ปี 2 เดือน)

ผลการวิจัย ได้เริ่มมีการศึกษาเรื่องไทเมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในฐานะที่เป็นชน
พื้นเมืองกลุ่มหนึ่งซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศพม่า อินเดีย จีน ลาว และเวียดนาม ในการ

ล่าอาณานิคมประเทศตะวันตกได้ส่งนักวิชาการเข้ามาสำรวจเพื่อผลทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และการค้า เมื่อประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิสรภาพจากการเป็นเมืองขึ้น กระบวนการปลดปล่อยทำให้หลายประเทศนิยมชมชื่นกับการปกครองแบบสังคมนิยม วัฒนธรรมชุมชนจึงได้รับความสนใจและศึกษาค้นคว้ามากขึ้นเป็นลำดับ ความสนใจเรื่องไทศึกษาในประเทศไทยมีมาเรื่อยๆ กระแสความสนใจเรื่องไทศึกษาได้เกิดความเคลื่อนไหวเป็นอย่างมากในทศวรรษที่ผ่านมา(2530-2540) พลังผลักดันที่สำคัญที่สุด คือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ(สวช.) ด้วยนโยบายโดยนัยของ สวช. การศึกษาเรื่องไทจึงจำกัดขอบเขตอยู่เพียงกลุ่มชาติพันธุ์ไทประมาณ 9 กลุ่ม ได้แก่ ไทยวน ไทลื้อ ไทอาหม ไทดำ ไทขาว ไทใหญ่ ไทเหนือ จ้วง ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ไทเหล่านี้เคยมีรัฐหรืออาณาจักรเป็นของตนเองและมีอักษรใช้บันทึกเรื่องราวของตนเท่าที่สำรวจพบมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทประมาณ 70 กว่ากลุ่ม การเปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยในภาคเหนือและภาคอีสานช่วยให้มีผลงานศึกษาวิจัยเรื่องไทเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังนั้นงานวิจัยไทศึกษาที่ดำเนินการโดยคนไทยจึงเป็นวิทยานิพนธ์เสียส่วนมาก การประชุมไทยศึกษานานาชาติ ทั้ง 6 ครั้ง ก็มีส่วนทำให้ไทศึกษาได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นทั้งในประเทศไทยและระดับนานาชาติ ผลงานการศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ที่ทำโดยนักวิชาการไทยและไทยมีลักษณะเป็นงานรวบรวมข้อมูลและพรรณนาข้อค้นพบ ผลงานที่เริ่มด้วยโจทย์หรือประเด็นปัญหาและพยายามหาหลักฐานมาพิสูจน์เพื่อให้ได้คำตอบโดยมีแนวคิดทฤษฎีรองรับ ยังมีเป็นจำนวนน้อยและมักจะเป็นผลงานของนักวิชาการชาวตะวันตก นักวิชาการที่สนใจศึกษาวิจัยเรื่องไทแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ตามสาขาวิชา คือ **กลุ่มที่ 1 :** ประวัติศาสตร์-สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา-คติชนและวรรณกรรม-ภาษา กลุ่มนี้เป็นกระแสหลักของไทศึกษา อาจเป็นเพราะเอกสารอ้างอิงส่วนหนึ่งใช้ร่วมกันได้ **กลุ่มที่ 2 :** โบราณคดี กลุ่มนี้ไม่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องไทโดยตรง เพียงแต่นำความรู้เกี่ยวกับโครงกระดูกและโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบในเขตต่างๆ มาช่วยวิเคราะห์ตีความเรื่องไทเท่านั้น **กลุ่มที่ 3 :** ภาษาศาสตร์ กลุ่มนี้ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาษาไท(ไทกะได) แนวภาษาศาสตร์อย่างเอกเทศ มีการศึกษาวิจัยภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทถึง 47 ภาษา ด้วยธรรมชาติของศาสตร์จึงไม่ได้อยู่ในกระแสหลักของไทศึกษาในประเทศไทย **กลุ่มที่ 4 :** สถาปัตยกรรม-ศิลปกรรม-หัตถกรรม ผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการในกลุ่มนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา และมีประโยชน์ต่อวงการธุรกิจอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฯลฯ

บทสรุป-สังเคราะห์-ข้อเสนอแนะ องค์ความรู้เรื่องไทศึกษาในแต่ละด้านไม่เท่าเทียมกัน เมื่อนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันมารวมต่อกันเป็นภาพ จะได้ภาพที่ลางเลือน ลักลั่น ไม่สมคูล และเว้าแหว่ง นักวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ ที่สนใจเรื่องไทศึกษา ไม่ว่าจะเป็นในสายวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ควรจะต้องร่วมมือกันปรับกระบวนการในการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อให้ได้ภาพไทที่ชัดเจนและใกล้เคียงความเป็นจริงยิ่งขึ้น การเตรียมความพร้อมให้กับการศึกษาวิจัยเรื่องไทอย่างลุ่มลึกในอนาคต อาจจะ

ต้องเริ่มที่การสร้างนักวิจัยไทศึกษาโดยใช้วิธีการให้การอบรมแบบเข้มทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อการวิจัยในโครงการขนาดใหญ่ที่เป็นเครือข่ายของหลายโครงการหรือหลายชุดโครงการ โดยเลือกหัวข้อวิจัยที่สามารถดำเนินการได้ในลักษณะสหวิทยาการ มีอาศรมความคิด(forum)เป็นหน่วยกลางสำหรับเชื่อมโยงเครือข่ายการวิจัย ด้วยวิธีจัดประชุมโต๊ะกลม จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์เผยแพร่ผลการศึกษาวิจัย ส่งข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ให้สมาชิกในเครือข่ายทราบ ฯลฯ ประเด็นปัญหาหรือคำถามที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการตั้งโจทย์วิจัยเพื่อการแสวงหาคำตอบ เช่น โครงกระดูกในแผ่นดินไทยไม่ใช่โครงกระดูกคนไทย การกระจายของสัตว์และพืชช่วยไขปริศนากำเนิดไทได้ ทำไมคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงกำเนิดมาจากน้ำเต้า ใครเป็นเจ้าของเรือนใต้ถุนสูงและเรือนกาแล แน่ใจหรือว่ามี-ใช่-กระดูกไก่เป็นของไทย ภาษาไทเป็นภาษาที่ถูกสร้างเพื่อการสื่อสารในอดีต อัญเชิญผีติมาปราบผีร้ายในสังคมไทย ฯลฯ เนื่องจากไทศึกษามีใช่เรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นความตายหรือปากท้อง มีใช่ความจำเป็นพื้นฐานหรือเรื่องวิกฤตระดับชาติ การจัดลำดับตามความจำเป็นเร่งด่วนจึงเป็นเรื่องยากมาก นักวิชาการกลุ่มใดมีความสนใจที่แท้จริงและมีความพร้อมที่จะอุทิศเวลาให้กับไทศึกษา แหล่งเงินทุนก็ควรส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มนั้นก่อน

สารบัญ

	หน้า
1. บทนำ	1
1.1 เหตุผลและความสำคัญ	1
1.2 ความเป็นมา	2
1.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมาย	4
1.4 ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน	4
1.5 ขอบเขต	6
1.6 วิธีการ	6
2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	8
2.1 การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยใช้เกณฑ์ทางภาษาศาสตร์	9
2.2 คนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายกับคนไทย	10
2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทและกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมรในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน	13
3. ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษาด้านต่างๆ	15
3.1 การผสมผสานทางชาติพันธุ์และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม	17
3.2 คติชาวบ้านและวรรณกรรม	17
3.3 ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม	19
3.4 สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม	22
3.5 ระบบการเมืองการปกครอง	28
3.6 ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ	31
3.7 ภาษาและภาษาศาสตร์ (1)	32
3.8 ภาษาและภาษาศาสตร์ (2)	32
3.9 โบราณคดี	37
3.10 ประวัติศาสตร์	40
3.11 กำเนิดไท	43
4. วิเคราะห์และสังเคราะห์ภาพรวมไทศึกษา	44
4.1 แนวทางการวิเคราะห์และสังเคราะห์ภาพรวม	44
4.2 ผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดไทศึกษาในอดีต-ปัจจุบัน	45
4.3 การรับรู้เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไทของนักวิชาการไทย	49
4.4 แนวทางการศึกษาเรื่องไท	52
4.5 การรวมและการแบ่งกลุ่มการศึกษาเรื่องไท	54
4.6 วิธีการศึกษาและรูปแบบการนำเสนอผลการศึกษา	57
4.7 สรุปองค์ความรู้โดยรวม	58

5. ข้อเสนอแนะแนวทางและทิศทางการวิจัยด้านโทศึกษาในอนาคต	60
5.1 การสร้างนักวิจัยโทศึกษา	61
5.2 แนวทางการวิจัยโทศึกษาในอนาคต	62
5.3 กลไกการเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่าย	63
5.4 ประเด็นปัญหาและโจทย์วิจัย	64
5.5 สรุป	65
กิตติกรรมประกาศ	65
เอกสารอ้างอิง	66
ภาคผนวก	

สังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษา

ธีระพันธ์ ล. ทองคำ

1. บทนำ

1.1 เหตุผลและความสำคัญ

ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา(2530-2540) การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคนไททั้งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากนักวิชาการไทยในสาขาวิชาต่างๆ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้การสนับสนุนในเรื่องทุนอุดหนุนการวิจัยและการจัดประชุมวิชาการรูปแบบต่างๆ ตลอดมา มีผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยออกมาใหม่เป็นจำนวนไม่น้อย เป็นการเสริมองค์ความรู้เก่าที่มีอยู่และเพิ่มความรู้ใหม่ที่น่าสนใจ มีประเด็นปัญหาให้นักวิชาการได้ถกเถียงกันเพื่อหาข้อสรุปมากยิ่งขึ้น ผลงานบางส่วนได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวางเป็นที่รู้จักและอ้างอิง แต่ยังมีผลงานอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ ที่มีคุณภาพดีและมีประโยชน์ได้ถูกเก็บรักษาไว้ตามห้องสมุดของสถาบันต่างๆ โดยไม่มีการเผยแพร่ให้คนภายนอกได้ทราบและมีโอกาสใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ส่วนเอกสารสิ่งพิมพ์เก่าและเอกสารที่เป็นภาษาต่างประเทศ มักจะอยู่ในความครอบครองเป็นสมบัติส่วนตัวของนักวิชาการแต่ละคนที่เก็บสะสมไว้ เป็นที่รู้เฉพาะคนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือวงการเดียวกันเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับไทศึกษาได้กระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ เป็นเหตุให้เกิดการศึกษาค้นคว้าที่ซ้ำซ้อนเพราะขาดการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่ไม่ลุ่มลึก เพราะผู้วิจัยไม่ตระหนักถึงประเด็นปัญหาและโจทย์วิจัยที่ควรแสวงหาคำตอบด้วยการพิสูจน์ที่ยังกรอบมโนทัศน์บางประการ ไม่เคยมีการประเมินสถานภาพภาพรวมองค์ความรู้จากอดีตสู่ปัจจุบันเพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนงานวิจัยด้านไทศึกษาในอนาคต ด้วยตระหนักในปัญหาดังกล่าวมาแล้ว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้ขอความร่วมมือให้สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ช่วยจัดประชุมระดมความคิดเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา ด้วยความหวังว่าจะส่งผลให้เกิดการทบทวนองค์ความรู้ที่มีอยู่และใช้องค์ความรู้นั้นเป็นพื้นฐานในการก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นใจและถูกต้องทาง ข้อสรุปที่เกิดจากการประชุมระดมความคิดของนักวิชาการหลายสาขาวิชา รวม 4 ครั้ง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2539 - พฤษภาคม 2540¹ ทำให้เกิดชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา และองค์ความรู้ที่ได้จากชุดโครงการวิจัยเอกสารนี้จะเป็นบันไดนำไปสู่ชุดโครงการวิจัยอื่นๆ ในอนาคต ที่นักวิชาการหลากหลายสาขาวิชาสามารถร่วมกันทำวิจัยตามความรู้ความชำนาญของตน อย่างมีการสอดคล้องประสานเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นการรวมพลังระดับชาติ ก้าวข้ามกำแพงสถาบันและสาขาวิชาเพื่อความรู้ความเข้าใจเรื่องของคนไท ทั้งส่วนที่เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะ และ

¹ ดูรายละเอียดได้ในรายงานการประชุมซึ่งเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 1 ชุด และที่สถาบันไทยศึกษา 1 ชุด

ส่วนที่เป็นลักษณะอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ปะทะสังสรรค์ และผสมผสานกลมกลืนกับกลุ่มชนอื่นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมทั้งช่วยให้ได้คำตอบที่แน่นอนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่สำหรับประเด็นปัญหาซึ่งค้างคาอยู่ในใจของนักวิชาการตลอดมา

1.2 ความเป็นมา

เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2539 ผู้ประสานงานชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา(รองศาสตราจารย์ ดร. อีระพันธ์ เหลืองทองคำ ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ได้ไปร่วมประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยโครงการหนึ่งที่อาคารมหานครอิมซัม ถนนศรีอยุธยา ซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) เมื่อการประชุมสิ้นสุดลง ด้วยนโยบาย "รุก" ของ สกว. ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช) ได้ขอให้ช่วยประเมินสถานภาพการศึกษาเรื่องของคนไทและกลุ่มชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมกับคนไท ที่ควรจะมีการประเมินสถานภาพไทศึกษา เพราะมีนักวิชาการเสนอโครงการขอรับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สกว. หลายโครงการ เมื่อมีการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัย(research proposal) ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่ง สกว. ขอให้ช่วยประเมินข้อเสนอโครงการ และฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกในการพัฒนา(ฝ่าย 1) จะได้มีข้อมูลประกอบการพิจารณา อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการประเมินและการตัดสินใจของ สกว. และเกิดความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ผู้ประสานงาน (ต่อจากนี้ไปจะใช้ว่า ผู้เขียน) ได้รับปฏิเสธข้อเสนอของ สกว. ทันที ด้วยเหตุผล 5 ประการ ดังนี้

- ไทศึกษา(Tai studies) เป็นเรื่องสหวิทยาการ ผู้ประเมินสถานภาพถ้ามีเพียงคนเดียวคงไม่สามารถรอบรู้และทำงานได้อย่างครอบคลุมตามเจตนารมณ์ความหวังดี และความต้องการของ สกว.

- การสืบค้นและรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องใหญ่และมีปัญหามาก เพราะไม่มีแหล่งข้อมูลและหรือฐานข้อมูลเรื่องไทศึกษาที่จะสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้จึงต้องใช้เวลามากในการรวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งอยู่ในลักษณะกระจัดกระจายตามห้องสมุดของหน่วยงานต่างๆ ทั่วประเทศและในห้องสมุดส่วนตัวของผู้ที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านไทศึกษา และผลงานอีกเป็นจำนวนไม่น้อยที่ปรากฏในรายการเอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม แต่หาตัวจริงไม่ได้

- ผู้เขียนเป็นนักภาษาศาสตร์(linguist) หรือนักวิทยาศาสตร์ทางภาษา(language scientist) ที่ไม่ได้อยู่ในวงการไทศึกษาของประเทศไทยซึ่งมีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ(สวช.) เป็นพลังขับเคลื่อน(momentum) ที่สำคัญ และก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา จึงนับว่าผู้เขียนเป็นคนนอกวงการทั้งโดยศาสตร์และโดยความรู้ความสนใจที่สร้างสมมาตลอด 20 ปีแห่งการวิจัย ผู้เขียนถนัดงานวิจัยภาคสนาม(field research) มิใช่งานวิจัยเอกสาร(documentary research) และได้สนใจแต่เรื่องของคนไท หากแต่สนใจภาษา

และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เป็นชนกลุ่มน้อยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร และม้ง-เมี่ยน(ม้ว-เย้า) ด้วยเหตุนี้มุมมอง แนวทางการวิเคราะห์ตีความและสังเคราะห์ของผู้เขียนในเรื่องไทศึกษา จึงอาจแตกต่างไปจากผู้ที่อยู่ในวงการไทศึกษาของประเทศ ไทยโดยตรง ซึ่งประกอบด้วย นักภาษาไทย นักคติชนวิทยา นักวรรณกรรมท้องถิ่น นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา ฯลฯ ยิ่งกว่านั้น บทความสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับภาษา ศาสตร์ภาษาไท-กะได 5 เรื่องของผู้เขียนก็พิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด และ เนื้อหาสาระก็ไม่ค่อยจะเป็นประโยชน์ต่อวงการไทศึกษาในประเทศไทยนักเพราะไม่ได้ เป็นเรื่องที่อยู่ในกระแสความสนใจ

● ผู้เขียนไม่ได้สังกัดสำนักคิดใด ไม่ว่าจะเป็นในฐานะเจ้าสำนักหรือศิษย์ สำนัก เป็นแค่เพียงผู้ติดตามงานของสำนักต่างๆ เพื่อนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่องานวิจัยประเภทงานวิจัยพื้นฐาน(basic research) ของตนเองเท่านั้น

● ผู้เขียนมีงานยุ่งมาก ทั้งงานบริหาร งานสอนระดับบัณฑิตศึกษา และ งานวิจัยซึ่งเป็นโครงการใหญ่ 2 โครงการ และต้องออกเก็บข้อมูลภาคสนามบ่อย

เหตุผล 5 ประการดังกล่าวข้างต้นของผู้เขียนมิได้ทำให้ สกว. เลิกล้ม ความตั้งใจ ยังคงยืนยันว่าจะต้องมีการประเมินสถานภาพไทศึกษาหรือไท-กะไดศึกษา อย่างแน่นอน เพื่อนำผลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในอนาคตทั้งด้านวิชาการและบริหาร การวิจัย

สกว. ให้ข้อเสนอใหม่ว่าถ้าไม่ทำเองก็ขอให้เป็นผู้ประสานงานจัดการรวม ทีมผู้รู้เรื่องไทศึกษาด้านต่างๆ ทำเป็นชุดโครงการ(programme) แต่จะดำเนินการอย่างไร นั้น ขอให้เขียนข้อเสนอโครงการตามที่เห็นสมควรส่งให้ สกว. พิจารณา ปกติแล้ว สกว. ให้ผู้ประสานงานของแต่ละชุดโครงการมีอิสระในการดำเนินงานพอสมควร หน้าที่และความรับผิดชอบหลักของผู้ประสานงาน คือ ช่วยทำงานให้กับ สกว. ในฐานะคนกลาง เชื่อมโยงระหว่าง สกว. กับกลุ่มนักวิชาการให้เกิดการวิจัยในลักษณะเครือข่ายสหสาขา วิชา มีสิทธิ์ตัดสินใจเรื่องต่างๆโดยใช้กฎระเบียบของ สกว. เป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติให้ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแต่ละชุดโครงการ

ข้อเสนอใหม่ของ สกว. ทำให้ผู้เขียนหนักใจมากเช่นกัน ประสพการณ์ ด้านบริหารกิจการวิจัยทำให้ผู้เขียนเกิดความกลัวหลายเรื่อง ที่หนักที่สุดคือการติดตาม ทวงรายงานความก้าวหน้าและรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ซึ่งไม่เคยได้ครบร้อย เปอร์เซ็นต์ ผู้เขียนไม่อยากจะเสี่ยงที่จะมีชื่อติดอยู่ในบัญชีดำของ สกว. จึงได้ปรึกษากับท่านผู้ใหญ่หลายท่านที่สนใจเรื่องไทศึกษาและผู้เขียนเคารพนับถือ คำตอบที่ได้ก็คือ "น่าจะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและตอบรับความปรารถนาดีของ สกว." ก่อนรับงาน ผู้เขียนได้ชี้แจงเรื่องต่างๆ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างดำเนินการให้ สกว. ทราบโดยละเอียด

1.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

เป้าหมายอันเป็นเจตนารมณ์ของ สกว. คือ ให้นักวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ ที่สนใจเรื่องไทศึกษา ได้ร่วมกันพัฒนางานวิจัยด้านไทศึกษาในลักษณะชุดโครงการ-

การซึ่งประกอบด้วยโครงการย่อยเป็นจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กัน สามารถนำมาประกอบให้เห็นภาพรวม เป็นการรวมพลังระดับชาติโดยไม่มีกำแพงสถาบันขวางกั้น เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไทศึกษา อันจะนำมาซึ่งชื่อเสียงด้านวิชาการของประเทศชาติ

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น จึงได้ตั้งวัตถุประสงค์ของชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษาไว้ดังนี้ **ประเมินสถานภาพไทศึกษา โดยใช้วิธีประมวล วิเคราะห์ตีความ และสังเคราะห์ภาพรวม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต**

1.4 ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน

เพื่อให้การดำเนินงานชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษาเป็นไปตามข้อกำหนดหลัก(TOR)ของโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนในฐานะผู้ประสานงานได้จัดระบบงานต่างๆ และมอบหมายให้ คุณรุ่งอรุณ กุลธำรง นักวิจัยของสถาบันไทย-ศึกษา เป็นเลขานุการชุดโครงการ ช่วยดำเนินงานให้เป็นไปตามระบบและแผนงานที่วางไว้ โดยมีเจ้าหน้าที่ธุรการอีก 2 คนรับผิดชอบเรื่องการเงินและการพิมพ์เอกสาร นอกจาก TOR ซึ่งกำหนดร่วมกับ สกว. แล้ว รายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ ผู้ประสานงานชุดโครงการต้องคิดและหาวิธีการเองตามความเหมาะสม

การดำเนินงานระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน 2539 ถึง 31 พฤษภาคม 2540 ซึ่งเป็นระยะเตรียมการก่อนทำสัญญาเงินทุนเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2540 มีรายละเอียดดังนี้

- จัดประชุมระดมความคิด 4 ครั้ง เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2539 วันที่ 25 พฤศจิกายน 2539 วันที่ 28 มกราคม 2540 และวันที่ 17 เมษายน 2540 โดยขอให้ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเป็นผู้ลงนามในหนังสือเชิญประชุม และขอให้เป็นประธานในการประชุมทุกครั้ง ซึ่งท่านก็กรุณาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ที่ต้องรบกวนท่านเพราะอยากให้ท่านได้สัมผัสกับนักวิชาการในสาขาสังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์โดยตรง และผู้ที่ได้รับเชิญให้มาร่วมประชุมก็จะมีความรู้ลึกที่ตีในเวลาเดียวกันเพราะถือว่าที่ได้รับเกียรติจาก สกว.
- จัดทำรายงานการประชุมระดมความคิดทั้ง 4 ครั้ง พร้อมด้วยบทสรุปเสนอ สกว.
- ร่วมกับ สกว. กำหนด TOR(terms of references) หรือข้อกำหนดหลักของโครงการ
- ประสานงานระหว่าง สกว. กับผู้รับผิดชอบโครงการในชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษาให้การดำเนินงานเป็นไปตาม TOR

โครงการย่อยในชุดโครงการประเมินสถานภาพมีดังนี้

โครงการ "การผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม (อ. ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์)

โครงการ "คติชาวบ้านและวรรณกรรม" (รศ. ดร. ศิราพร ณ ถลาง)

โครงการ "ประวัติศาสตร์" (ผศ. ดร. รัตนาพร เศรษฐกุล)

โครงการ "ระบบการเมืองการปกครอง" (รศ. ดร. สุภางศ์ จันทวานิช)

โครงการ "ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ" (ผศ. ดร. จาริต ดิงศภัทัย)

โครงการ "ภาษาและภาษาศาสตร์ (1)" (ผศ. ดร. สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์)

โครงการ "ภาษาและภาษาศาสตร์ (2)" (รศ. ดร. นันทนา รณเกียรติ)

โครงการ "สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม (3 กลุ่มโครงการ)" (ศ. อรศิริ ปาณินท์)

โครงการ "ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม" (อ. ดร. นฤมล วิทยะนันท์)

โครงการ "โบราณคดี" (อ. ดร. รัศมี ชูทรงเดช)

โครงการ "กำเนิดไท" (คุณวิไลลักษณ์ เมฆารัตน์)

• ประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการย่อยในเรื่องเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเอกสารระหว่างผู้ร่วมชุดโครงการประเมินสถานภาพไทยศึกษา

• จัดระบบการทำงานและกลั่นกรองงานด้านต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีคุณภาพทั้งโครงการย่อยและงานของส่วนกลาง พร้อมทั้งรายงานความก้าวหน้าการดำเนินการให้ สกว. ทราบเป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม

• จัดประชุมเพื่อให้ผู้ร่วมโครงการได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์และรายงานความก้าวหน้าทุก 3 เดือน รวม 3 ครั้ง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2540 วันที่ 12 ธันวาคม 2540 และวันที่ 20 มีนาคม 2541 พร้อมทั้งจัดประชุมเสนอผลการวิจัยต่อสาธารณะ 1 ครั้ง ในวันที่ 18-19 มิถุนายน 2541

• เขียนรายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทาง วิธีการ และหัวข้อการวิจัยในอนาคตตามลำดับความเร่งด่วนและหรือจำเป็นในลักษณะภาพรวมของทุกด้านความยาวประมาณ 50 หน้ากระดาษ A4

• รวบรวมรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของโครงการย่อย 11 โครงการ และของส่วนกลางซึ่งผู้ประสานงานรับผิดชอบส่งให้ สกว. 5 ชุด พร้อมด้วย diskette และบทสรุปสำหรับผู้บริหาร(executive summary) เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษความยาว 1-2 หน้ากระดาษ A4

• ส่งรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์รวม 12 รายการ และรายงานการเงินตลอดโครงการให้กับ สกว. ภายในวันที่ 31 กรกฎาคม 2541

1.5 ขอบเขต

ในการประเมินสถานภาพการศึกษา โครงการย่อย 11 โครงการจะต้องดำเนินการตามที่ได้ระบุไว้ใน TOR ซึ่งมีจุดร่วมสำคัญ คือ เอกสารการศึกษาที่ใช้เป็นข้อมูลในการประเมินสถานภาพแต่ละด้านจะเน้นที่เขียนเป็นภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส และในกรณีที่จำเป็นจะใช้เอกสารที่เป็นภาษาอื่น อาทิ จีน เวียดนาม ฯลฯ ที่มีการสรุปความเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษประกอบการประเมินด้วย เพื่อให้ได้ภาพรวมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่วนหัวข้อการประเมินที่เป็นรายละเอียดจะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของผลการศึกษาวิจัยในแต่ละสาขาวิชา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การผสมผสานทางชาติพันธุ์และ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม	ภาษาและภาษาศาสตร์ (1)
• ประวัติศาสตร์ • การพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ • การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง • การเปลี่ยนแปลงความเชื่อและวัฒนธรรม • การค้าขายแลกเปลี่ยน • ความสัมพันธ์ของชุมชนและรัฐในพื้นที่ซึ่งตั้งถิ่นฐาน • ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มไทกันเอง	• การกระจายของภาษาไท-กะไดและการทำแผนที่ • พจนานุกรมและรายการคำศัพท์ • แบบเรียนและคู่มือการเรียนภาษา • ภาษาและวรรณกรรม • การศึกษาแนวภาษาศาสตร์ • การศึกษาแนวภาษาศาสตร์เปรียบเทียบและเชิงประวัติ • ประวัติและพัฒนาการของอักษรไท

ในการสังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษาเพื่อกำหนดนโยบาย ทิศทาง และพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต ผู้ประสานงานจะจำกัดขอบเขตเฉพาะด้าน(aspects) ที่มีผลการประเมินของโครงการย่อยในชุดโครงการเป็นหลัก ในบางกรณีจะเพิ่มเติมความรู้บางประการซึ่งผู้ร่วมโครงการอาจไม่ได้กล่าวถึง แต่ผู้เขียนคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

1.6 วิธีการ

โครงการย่อยทั้งหมดในชุดโครงการจะต้องดำเนินการวิจัยเอกสารโดยใช้ขั้นตอนและแนวทางที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้ได้ผลงานที่มีรูปแบบการนำเสนอทำนองเดียวกันสามารถเปรียบเทียบกันได้ สะดวกต่อการวิเคราะห์ตีความภาพรวม และตีประเด็นสำคัญมาวิพากษ์วิจารณ์ได้โดยง่าย ใน TOR ของทุกโครงการได้ระบุวิธีการและขั้นตอนของการศึกษาไว้ดังกรอบต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ประมวลความรู้โดยแสวงหาและเก็บรวบรวมผลงานศึกษาค้นคว้าวิจัยตามหัวข้อที่แต่ละโครงการกำหนดไว้ จากห้องสมุด ระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน บุคคลที่คาดว่าจะมีเอกสารที่ต้องการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายของคณะผู้ร่วมงานชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา

จำแนกประเภทของเอกสารตามหัวข้อที่ต้องการประเมิน ตลอดจนแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามแนวทางและวิธีการศึกษาวิจัยในแต่ละศาสตร์หรือสาขาวิชา

ขั้นที่ 2 ประเมินสถานภาพตามขั้นตอนและสาระของการประเมินดังนี้

วิเคราะห์และตีความผลงานที่ประมวลได้จากการดำเนินงานขั้นที่ 1 ในการวิเคราะห์ตีความเน้นเรื่องต่อไปนี้

- กรอบความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา
- ทิศทาง แนวทาง และวิธีการศึกษา
- ประเด็นหรือคำถามหลัก
- ขอบเขตและความลุ่มลึก
- สาระและข้อค้นพบที่สำคัญ

เปรียบเทียบการศึกษาโดยเน้นทิศทาง แนวทาง กรอบความคิด และวิธีการของกลุ่มผู้ศึกษาซึ่งเป็นนักวิชาการชาวตะวันตกและตะวันออก นักวิชาการไทย และนักวิชาการที่เป็นคนไทยในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น นักวิชาการไทดำ นักวิชาการไทใหญ่ ฯลฯ พร้อมทั้งเปรียบเทียบกรอบความคิด แนวทาง และวิธีการศึกษาในแต่ละกลุ่มไทว่ามีความคล้ายคลึงและแตกต่างกันในประเด็นใดบ้าง และวิเคราะห์ปัญหาข้อจำกัดของแต่ละฝ่าย(กลุ่มผู้ศึกษา)ในเชิงกรอบความคิด แนวทาง และวิธีการศึกษา

ประเมินกระบวนการทัศน์โดยรวมในเชิงจุดอ่อน-จุดแข็ง ประเมินคุณค่าและความเชื่อถือได้ของงานและข้อค้นพบ และแสดงพัฒนาการและทิศทางของการศึกษาที่ผ่านมาว่ามีความหลากหลาย มีความก้าวหน้า มีปัญหา มีข้อจำกัด และมีประเด็นสำคัญที่กำลังแสวงหาคำตอบหรือไม่ อย่างไร

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์ สรุปผล และเสนอแนะ

การเขียนรายงานให้เน้นการบูรณาการ การจัดระเบียบองค์ความรู้ใหม่ นำเสนอข้อโต้แย้งหรือข้อค้นพบใหม่ที่น่าสนใจ สรุปรวมการประมวล วิเคราะห์ตีความ และสังเคราะห์สถานภาพไทศึกษาด้านที่แต่ละโครงการรับผิดชอบ ส่วนการเสนอแนะจะเน้นเรื่องกรอบความคิด แนวทาง วิธีการ หัวข้อ และคำถามหรือโจทย์เพื่อการวิจัยตามลำดับความจำเป็นเร่งด่วน

เมื่อผู้ประสานงานได้รับรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของทุกโครงการแล้ว ก็ใช้ร่างรายงานผลการวิจัยทุกฉบับเป็นข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการกำหนดนโยบายและทิศทางการวิจัยไทศึกษาในอนาคตตามความจำเป็นเร่งด่วน ในลักษณะภาพรวมของทุกด้านสำหรับการพัฒนาชุดโครงการวิจัยไทศึกษาด้านต่างๆ ต่อไป

นอกจากรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของทุกโครงการแล้ว ผู้เขียนยังได้ใช้รายงานการประชุมระดมความคิด 4 ครั้ง รายงานความก้าวหน้า 3 ครั้ง รายงานการดำเนินงานของส่วนกลาง 3 ครั้ง และข้อกำหนดโครงการหลัก (TOR) ของทุกโครงการ ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ที่เป็นเอกสารประกอบการประชุมแต่ละครั้ง เป็นข้อมูลในการเขียนรายงานผลการสังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษา

ขั้นที่ 4 เสนอผลงานสุดท้าย

หลังจากการประชุมรายงานผลการวิจัยประเมินสถานภาพไทศึกษาต่อสาธารณชนในวันที่ 18-19 มิถุนายน 2541 โดยมีผู้วิจารณ์ซึ่งเป็นนักวิชาการจากต่างสถาบันกันและต่างสถาบันกับผู้วิจัยจำนวน 2 คนเมื่อการประชุมเสร็จสิ้นแล้ว ผู้รับผิดชอบโครงการย่อยและผู้ประสานงาน ปรับปรุงแก้ไขรายงานผลการวิจัยฉบับร่างให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการประชุมได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆ มาร่วมแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์วิพากษ์ผลงานของชุดโครงการด้วย(โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการจัดประชุมวิชาการและกำหนดการในภาคผนวก)

2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากการอ่านรายงานผลการประเมินสถานภาพไทศึกษาด้านต่างๆ ผู้เขียนพบว่ามียุคก่อนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ นักวิชาการไทยและคนไทยที่สนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องไทส่วนใหญ่มักจะไม่ได้ให้ความสำคัญหรือละเลยที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลอื่นๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกับคนไทมานานหลายร้อยหลายพันปี ขาดการมองรอบด้านที่อาจช่วยให้ได้ข้อมูลและหรือข้อคิดมาวิเคราะห์เรื่องของคนไทให้ละเอียดลึกซึ้งน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ข้อสรุปหลายประการที่เชื่อกันว่าเป็นลักษณะเฉพาะหรือเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมชนชาติไทนั้น เมื่อได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นก็อาจจะต้องทบทวนใหม่ว่าความเชื่อเหล่านั้นถูกต้องหรือไม่ สมมติว่ามีชนเผ่าอยู่ 3 ชนเผ่าในบริเวณเดียวกัน ขอเรียกชนเผ่าทั้ง 3 นี้ว่า A, B และ C เนื่องจากชนเผ่าเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในบางโอกาส ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาธรรมชาติที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ขอยืม และมีอิทธิพลต่อกันและกัน เผ่าใดมีอำนาจหรือมีประชากรมากกว่าก็มักจะเป็นฝ่ายผู้ให้ ส่วนเผ่าที่อ่อนแอหรือมีประชากรน้อยกว่าก็มักจะเป็นผู้รับ ในระดับหนึ่งจึงเกิดการผสมผสานกลมกลืน ปรอง-ปรอง เปลี่ยนแปลง และกลายไปจนมีลักษณะเหมือนกัน กระบวนการนี้เกิดขึ้นซ้ำๆ ค่อยเป็นค่อยไป แต่อีกระดับหนึ่งก็ยังคงรักษาความเป็นตัวเองไว้ได้ กาลต่อมาคนรุ่นหลังได้พบว่าเผ่า A, B, C มีลักษณะทางภาษา สังคม และวัฒนธรรมเหมือนกันหลายประการ จะทราบได้อย่างไรว่าความเหมือนนั้นเป็นสิ่งที่มาร่วมกันมาตั้งแต่ชน 3 เผ่านี้อุบัติขึ้นมาในโลก อาจเป็นไปได้ว่าเผ่า A ยืมจากเผ่า B/C เผ่า B ยืมจาก A/C เผ่า C ยืมจาก A/B เผ่า A และ B ยืมจาก C เผ่า B และ C ยืมจาก A เผ่า A, B และ C ต่างยืมจากภายนอก เผ่า A ยืมจากภายนอกและเผ่า B กับ C ยืมจากเผ่า A อีกทอดหนึ่ง เผ่า A ยืมจาก B และ C ยืมจาก B อีกทอดหนึ่ง ฯลฯ ตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นว่ามีใช่เป็นเรื่องง่ายเลยที่จะตอบคำถามเหล่านี้ ถ้าศึกษาแค่เรื่องของคนไทเมื่อพบว่าคนไทกลุ่มต่างๆ เพียง 10 กลุ่มจากทั้งหมด 70 กว่ากลุ่ม มีลักษณะนี้นั้นร่วมกัน นักวิชาการหลายคนก็มักจะสรุปว่า "นี่คือความเป็นไท" หลายสิ่งหลายอย่างที่ผู้เขียนมีโอกาสได้รู้ ได้เห็น ได้สัมผัสด้วยตนเองระหว่างการทำวิจัยภาคสนาม ทำให้ผู้เขียนสังเกตเห็นที่จะยอมรับข้อสรุปว่าด้วยเรื่องความเป็นไทและที่บางท่านถึงกับกล่าวว่า "ความเป็นไทอันควรทำนุบำรุงไว้" ผู้เขียนมักจะมีคำถามในใจอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น เหตุใด

ความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างของคนไทดำซึ่งนับถือผีจึงไปพ้องกับของคนเข่าซึ่งนับถือ ลัทธิเต๋าแบบโบราณ เหตุใดชนเผ่าที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได ภาษาตระกูลมอญ-เขมร และภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน(มั่ว-เข่า) ซึ่งผู้เขียนเคยทำงานด้วยจึงต้องใช้ไข่ไข่ในการ เหยี่ยงทายเหมือนกัน ทำไมชนเผ่าอะลั๊กในลาวใต้ซึ่งพูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร จึงอยู่ เรือนกาแลเหมือนคนไทยวนในล้านนา ฯลฯ ความรู้เรื่องไทอย่างเดียวกคงจะตอบคำถาม ประเภทนี้ไม่ได้ ก่อนที่จะเสนอผลการสังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางและทิศทางการวิจัยในอนาคต ผู้เขียนจะขอให้ข้อมูลเกี่ยวกับคนหลายเชื้อ ชาติเผ่าพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ที่อาจมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทมาแต่อดีตกาลเพื่อช่วยให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องไทมีความ รอบคอบมากยิ่งขึ้น ไม่เผลอรีบสรุปข้อค้นพบบางอย่างเร็วเกินไป

2.1 การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยใช้เกณฑ์ทาง ภาษาศาสตร์

กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาซึ่งนักภาษาศาสตร์เรียกว่า "ภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"(Southeast Asian languages) นั้น ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหลายประเทศ คือ อินเดียน เนปาล ภูฏาน ทิเบต จีนใต้ พม่า ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย บรูไน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เกาะต่างๆ ในทะเลอันดามันและมหาสมุทรแปซิฟิก ภาษา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้แบ่งตามความสัมพันธ์ทางเชื้อสาย(Genetic relationship) ออกได้เป็น 5 ตระกูลภาษา(Language families) ดังต่อไปนี้

- ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต(Sino-Tibetan) ประกอบด้วยตระกูลย่อย 3 ตระกูล คือ จีน(Sinitic) ทิเบต-พม่า(Tibeto-Burman) และกะเหรี่ยง (Karenic)

- ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก(Austroasiatic) ประกอบด้วย ตระกูลย่อยมุนดา(Munda) และมอญ-เขมร(Mon-Khmer)

- ตระกูลภาษาไท-กะได(Tai-Kadai) ประกอบด้วยตระกูลย่อยไท และกะได

- ตระกูลภาษามั่ว-เข่า(Miao-Yao) หรือม้ง-เมี่ยน(Hmong-Mien) ประกอบด้วยตระกูลย่อยมั่วและเข่า

- ตระกูลภาษาออสโตรเนเซียน(Austronesian) ประกอบด้วย ตระกูลย่อยอินโดเนเซียน(Indonesian) หรือออสโตรเนเซียนตะวันตก(Western Austronesian) และตระกูลย่อยโอเซียนิก(Ocienic) หรือออสโตรเนเซียนตะวันออก(Esatern Austronesian)

การจัดกลุ่มภาษาตามความสัมพันธ์ร่วมเชื้อสายออกเป็น 5 ตระกูลภาษา เป็นที่ยอมรับของนักภาษาศาสตร์ที่เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทุกคน แต่ในอดีตกาลก่อนการแยกเป็น 5 ตระกูลภาษาดังกล่าวข้างต้น นักภาษาศาสตร์ ยังถกเถียงกันไม่รู้จบว่าตระกูลภาษาใดมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางเชื้อสายกับตระกูลภาษา ไทเป็นพิเศษ จึงได้เกิดสมมติฐานสำคัญขึ้น 3 สมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 1 Wilhelm Schmidt(1907) ได้เสนอแนะมหาตระกูล ออสตริก(Austic Superstock) โดยรวมตระกูลภาษาออสโตรเนเซียนไว้กับตระกูล

ภาษาออสโตรเอเชียติก และเรียกว่า "มหาตระกูลออสโตริก"

สมมติฐานที่ 2 Henri Maspero(1952) และ Robert Shafer (1955, 1957-63) มีความเห็นว่าภาษาไทยมีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายกับภาษาจีน (Sinitic) นักภาษาศาสตร์จีนส่วนใหญ่เชื่อในสมมติฐานนี้ โดยรวมตระกูลภาษาไท-กะไต และมั่ว-เข้า ไว้ในมหาตระกูลจีน-ทิเบต(Zhang Gong Jin, 1985)

สมมติฐานที่ 3 Paul K. Benedict(1942, 1975) ได้พยายามพิสูจน์ว่าตระกูลภาษาไท-กะไต ออสโตรเนเซียน และมั่ว-เข้า มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทางเชื้อสาย และเสนอสมมติฐานหรือทฤษฎี "มหาตระกูลออสโตร-ไท"(Austro-Tai Superstock) ซึ่งเป็นที่ถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างดุเดือดกว้างขวางจนทุกวันนี้

ยังมีอีกสมมติฐานหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นสมมติฐานที่ 4 สมมติฐานนี้ไม่ได้รับการยอมรับมากนัก เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา มีนักภาษาศาสตร์ฝรั่งเศสคนหนึ่งคือ Laurent Sagart ซึ่งเชี่ยวชาญภาษาจีน ได้พยายามเสนอในการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับภาษาศาสตร์ ภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายครั้งว่า ภาษาจีนมีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายอย่างใกล้ชิดกับตระกูลภาษาออสโตรเนเซียนและพยายามพิสูจน์ว่าการกร่อนหายไปของเสียงพยัญชนะท้ายในภาษาจีนซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและเป็นผลทำให้เสียงวรรณยุกต์ในภาษาจีนกำเนิดขึ้นนั้น เป็นกระบวนการที่สามารถเชื่อมโยงได้กับพฤติกรรมบางประการในภาษาออสโตรเนเซียน

2.2 คนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายกับคนไทย

การเรียกชื่อกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทยยังสับสนและสับสนกันอยู่มาก อาทิ ไทใหญ่ อาจหมายถึง ไทหลวง(ไตหลวง) แต่เพียงกลุ่มเดียว ในเวลาเดียวกันก็หมายรวมถึงคนไทยหลายกลุ่ม ได้แก่ ไทหลวง ไทเหนือ(ไตเหนือ ไตเมืองม่าว ไท-ใต้คง) ไทจีน ส่วนคนของซึ่งเป็นคนลี้ภัยอพยพมาจากเมืองยองในประเทศพม่ากลับถูกแยกออกไปจากไทลื้อ ในการประเมินสถานภาพไทยศึกษาด้านต่างๆ ผู้ประเมินสถานภาพไทยศึกษาด้านต่างๆ จึงไม่ได้กล่าวถึงงานค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวกับคนของ เมื่อกำลังพิจารณาเรื่องของไทลื้อ กลุ่มชนหรือฉานก็มีปัญหาเช่นกัน เพราะใช้ชื่อรัฐในประเทศพม่าเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ประกอบด้วย ไทหลวง ไทเหนือ ไทจีน และไทลื้อ ส่วนไทเมืองเล็กกับไทเมืองหมุ่นซึ่งเป็นไทแดง กลับถูกรวมไว้กับไทขาว เป็นต้น เพื่อช่วยให้มีเกณฑ์กลางในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนไทยหรือชนชาติไท ผู้เขียนจึงขอเสนอชื่อเรียกกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไท-กะไต ซึ่งอ้างถึงและใช้กันในวงภาษาศาสตร์ภาษาไทยและภาษาศาสตร์ภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้นักวิชาการในสาขาวิชาอื่นพิจารณาใช้ไปปรากฏก่อน จนกว่านักวิชาการในสาขาวิชาอื่นจะมีเกณฑ์ในศาสตร์ของตนที่เหมาะสมกว่ามีเหตุผลดีกว่ามาหักล้าง ถ้าไม่มีการยอมรับในประเด็นนี้เสียก่อน การศึกษาค้นคว้าวิจัยในลักษณะสหสาขาวิชาคงจะเป็นไปได้ยาก ผู้เขียนรู้สึกว่ นักวิชาการตะวันตกและนักวิชาการญี่ปุ่น จะยอมรับการแบ่งกลุ่มโดยใช้เกณฑ์ทางภาษาศาสตร์มากกว่านักวิชาการไทย แม้แต่พวกที่เชื่อแนวคิดการผสมผสานแตกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

ชื่อคนไทยบางกลุ่มที่ปรากฏในรายงานนี้ไม่เคยปรากฏในเอกสารสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน เพราะเป็นกลุ่มที่รองศาสตราจารย์ ดร. ปราณี กุลละวณิช และผู้เขียนได้มี

โอกาสไปสำรวจและเก็บข้อมูลคำศัพท์พื้นฐานกับการแต่งกายของสตรีและชุดแต่งกายสตรีด้วยตนเอง เมื่อทำโครงการวิจัยเรื่อง "ภาษาและเครื่องแต่งกายสตรีชนเผ่าไท-กะไต" ให้กับคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำว่า "ไทย ไท ไค กะไต" ก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน คำ 4 คำนี้มีความหมายโดยนัยต่างกันดังนี้

ไทย หมายถึงคนไทและคนเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ใดก็ได้ที่เป็นพลเมืองของประเทศไทยหรือประเทศสยามในอดีต

ไท/ไค มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท ในอดีตเคยเรียกตัวเองว่า "ไค"/*dai A2/ แต่เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของเสียงในภาษาอย่างมีระบบและรูปแบบ บางกลุ่มจึงเรียกตัวเองว่า "ไท" และบางกลุ่มเรียกตัวเองว่า "ไค" ในปัจจุบันมีเพียงพวกที่คนจีนเรียกว่า "กู๋ลาว" หรือ "กู๋เลียว" มีความหมายว่า คนพื้นเมืองไร้ความเจริญ" ซึ่งอยู่ในเวียดนามเหนือและทางใต้ของมณฑลยูนนานเท่านั้นที่ยังคงเรียกตัวเองว่า "ไค" เหมือนในสมัยอดีตกาล

กะไต ผู้ที่ใช้คำนี้เป็นคนแรกและครั้งแรกคือ Paul K. Benedict (1942)² โดยหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาลักกยา หลี ละฮา ละควา เก้อหล่าว และละจี ซึ่งเป็นภาษาที่ Benedict กล่าวว่าเป็นสะพานเชื่อมระหว่างภาษาตระกูลไทกับภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน เพื่อพิสูจน์สมมติฐานออสโตร-ไท ต่อมานักภาษาศาสตร์อีกหลายคน อาทิ André G. Haudricourt, Jerold A. Edmondson, David B. Solnit ฯลฯ ใช้ "กะไต" เป็นชื่อเรียกรวม คือ "กะไต" ในความหมาย "ไท-กะไต" หน่วยเติมหน้าศัพท์ กะ- มีความหมายว่า "ผู้ คน ชน ชาว" ส่วน ไค เป็นชื่อที่กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งพูดภาษาตระกูลไท-กะไตเคยเรียกตัวเอง³

² Dr. Paul K. Benedict มีอาชีพเป็นจิตแพทย์ นอกจากนี้ยังได้ปริญาเอกทางมานุษยวิทยาด้วย ต่อมามีความสนใจภาษาศาสตร์เปรียบเทียบและเชิงประวัติ(Comparative and Historical Linguistics) เป็นพิเศษ สามารถอ่านเขียนภาษาจีนได้ ค้นคว้าวิจัยทางภาษาศาสตร์จนแตกฉานมีชื่อเสียง นักวิชาการทั้งหลายจึงลืมนำ Benedict เป็นจิตแพทย์และนักมานุษยวิทยา ผู้เขียนเคยพบหลายครั้งในการประชุมประจำปี "The International Conference on Sino-Tibetan Languages and Linguistics" เสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุรถยนต์ในปี พ.ศ. 2540 เมื่ออายุประมาณ 85 ปี Benedict ไม่เคยสอนหนังสือจึงไม่มีศิษย์ก้นกุฏิ มีแต่เพียงวิทยสหายทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้าน

³ วงวิชาการไทศึกษาในประเทศไทยมักจะไม่ยอมรับแม้แต่จะใช้ว่า "ไท-กะไต" โดยอ้างว่าเป็นเรื่องของทางภาษาศาสตร์ และคนทั่วไปคงจะขาดนิมเกินกว่าจะให้ใช้ว่า "กะไต". โดยไม่มีคำว่า "ไท" ด้วยเหตุผลนี้จึงต้องตั้งชื่อชุดโครงการนี้ว่า ชุดโครงการ "ประเมินสถานภาพไทศึกษา" โดยใส่ "ไท-กะไต" ไว้ในวงเล็บ เมื่อเขียนข้อกำหนดโครงการหลัก (TOR)

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งกลุ่มชนชาติที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได แบบนัก-วิชาการจีน คือ จ้วง-ต้ง และ ก้า-ไต ส่วนนักวิชาการลาวใช้ว่า ลาว-ไท และนัก-วิชาการไทยใช้ว่า ไท-ลาว เป็นต้น

ในรายงานนี้จะแบ่งกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได ออกเป็น 4 กลุ่มย่อยเท่านั้นเพื่อความสะดวก เพราะถ้าแบ่งละเอียดออกเป็นสาขาย่อยต่างๆ ตามที่ใช้กันอยู่ในวงการภาษาไทเปรียบเทียบ(Comparative Tai) จะยุ่งยากเกินไปสำหรับนักวิชาการในสาขาวิชาอื่นจะนำไปพิจารณา และผู้อ่านทั่วไปก็อาจเกิดความสับสน

• กลุ่มไท (Tai)

ไทสาขาวตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern Tai): ไทย(Thai) ลาว(Lao), ญ้อ(Nyo), โย้ย(Yooi), กะเลิง(Kaloeng), ผู้ไท(Phu Tai), พวน(Phuan), ไทขาว(White Tai), ไทดำ(Black Tai), ไทแดง(Red Tai), ไทเหม็ง(Tai Phoeng), ไทเม้ย(Tai moei), ไทยวน(Tai Yuan), ไทเขิน(Tai Khoen), ไทหลวง/ไทใหญ่(Tai Luang/Tai Yai), ไทเหนือ(Tai Nuea), ไทเห่ว(Tai Heu), ไทจ้ง(Tai Jang), ไทเอวลาย(Tai Eulai), ไทจุง(Tai Jung), ไทยา(Tai Ya), ไทปาย(Tai Payi), ไทลื้อ(Tai Lue), ไทอาหม(Tai Ahom), ไทพากะ(Tai Phake), ไทคำตี้(Tai Khamti), ไทคำยาง(Tai Khamyang), ไทอ้ายคน(Tai Ai Ton), ไทรง(Tai Rong), ไทคัง(Tai Khang), ไทกวาน(Tai Kuan), ไทปาว(Tai Pao), ไทเหื่อง(Tai Yueang), ไทกะเลิบ(Tai Kaloep), ไทวาท(Tai Vat)

ไทสาขาวกลาง (Central-Tai): จ้วงใต้(Southern Zhuang) ญ่(Thu), ไร่(Tho), หมี่โต/มะตะ(Mi Tai/Mata), นง(Nong), นุง(Nung), ไทโล(Tai Lo), ไทลา/ไทหมอน(Tai La/Tai Mawn), ไทน้ำ(Tai Nam), ผู้ไท (Phu Tai), ผู้มีน(Phu Min), เกาลัน(Caolan)

ไทสาขาวเหนือ (Northern Tai): จ้วงเหนือ(Northern Zhuang), ปู้โย(Pu Yai), ปู้ยี้(Pu Yi), ปู้ชา(Pu Sha), ไทแมน(Tai Maen), ปู้โต/คนโต(Pu To, Kon To), ย้อย(Dioi), แซก(Saek), ญั่ง(Nhang), แะ (E)

• **กลุ่มก้า-สูย (Kam-Sui):** ต้ง/ก้า(Dong/Kam), มุหล่าว/มุหล่า(Mulao/Mulam), เหมาหนาน(Maonan), อ้ายหมัก(Ai Mak), อ้ายจาม(Ai Cham), สูย(Shui), เงาเฟิน(Ngao Foen), Then(เทิน)

• **กลุ่มกะได (Kadai):** ละฮา(Laha), ละควา/ปูเปี้ยว(Laqua/Bu Biao), ปู้หยาง(Bu Yang), เก้อหล่าว(Gelao), ละจี(Lachi)

• **กลุ่มที่ยังไม่แน่นอนว่าควรอยู่กับกลุ่มที่ 1/2/3 เพราะนักภาษาศาสตร์มีความเห็นแตกต่างกัน:** ลักกยา/ลักเกีย(Lakkja/Lakkia), เป/องเป(Be/Ong Be), หลี/ฮไล(Li/Hlai)⁴

⁴ ภาษาลักกยาเคยถูกจัดไว้ในตระกูลย่อยกะได เช่นเดียวกับภาษา เป และ หลี ต่อมาผู้เสนอว่าภาษาลักกยา เป็นภาษาในสาขาก้า-สูย ส่วนภาษา เป และ หลี เป็นภาษาในสาขาไท ฯลฯ

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทและกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมรในประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้าน

ในรายงานผลการประเมินสถานภาพไทยศึกษาด้านต่างๆ ผู้วิจัยได้กล่าวหาตถึงถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่ม ขอม เขมรมอญ ลัวะ ข่า ซึ่งนักวิชาการไทยหลายคนเชื่อว่ามีปฏิสัมพันธ์กับคนไทมาช้านานแล้ว ความจริงมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 150 กว่ากลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ในประเทศอินเดีย พม่า จีน ไทย ลาว เวียดนาม เขมร และมาเลเซีย บางกลุ่มเหลือผู้พูดเป็นจำนวนน้อยมากและคงจะสูญสิ้นไปในอีกไม่ช้า จัดได้ว่าเป็น endangered ethnic minorities ที่สูญพันธุ์เพราะเกิดการผสมกลมกลืนกับชนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจและมีความเจริญเหนือกว่าก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย ลักษณะการกระจายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร และหลักฐานทางภาษาศาสตร์บ่งชี้ให้เห็นว่า พวกนี้เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของแหลมทองและอินโดจีนอย่างแน่นนอน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาภาพทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เขียนจะยกตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดไท-กะไดและกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาออสโตรเอเชียติก(มอญ-เขมร) ที่อยู่ปะปนกันในประเทศไทย ลาว เวียดนาม จีน อินเดีย และพม่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์ไท ไทใหญ่ ไทยา ไทวัง ไทดำ/ลาวโซ่ง ไทลื้อ ไทยวน ไทจีน/ไทเขิน ลาวอีสาน ลาวครั่ง ลาวเวียง ลาวใต้ ลาวแจ้ว ลาวกาว พวน ผู้ไท ย้อ/ญ้อ โย้ย แสก กะเลิง

กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร มอญ/รามัญ ญัฮกุร/ชาวบน เขมร ของ ล่าเร กูย/ส่วย ญอ บรู โซ่ ทะวี่ง ขมุ ถิ่น/มัล-ไพร มลาบรี/มีตองเหลือง ขะเม็ต ละเวือะ/ลัวะแม่ฮ่องสอน ว้า ปะหล่อง ปลั่ง/ส้มเต้า พระหลือก อะหมึอก ซาไก/เงาะ/แอสเลียน ญวน/เวียดนาม

ประเทศลาว

กลุ่มชาติพันธุ์ไท ลาวลุ่ม ย้อ โย้ย กะเลิง ผู้ไท พวน ไทขาว ไทดำ ไทแดง ไทเผิง ไทเม้ย ไทเหนือ ไทลื้อ ไทคัง ไทกวน ไทปาว ไทเหียง ไทกะเลิบ ไทหวาด ไทยวน ไทย้ง/ญ้ง แสก

กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร ตรี มะกอง กะตาง ส่วย(1) ตะโอย ปะโก๊ย เงาะ/เกรียง กะตุ จะต็อง ตะรื้อ ต้ากักัง ละแว ยะเหิน บราว ละเวน/ยฺรุ โอย เจิ้ง สอก สะปวน เซตัง อะลัก ตะเรียง แย๊ฮ ละวี ส่วย(2) ตุม ลีฮา เมือง อะเรม ด่านลาย มะแลง ทะวี่ง ขมุ บิต ละเมต ส้มเต้า ยุมบรี พอง/ถิ่น มัล ไพร ชิงมุน/ป๊วก

ประเทศเวียดนาม

กลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได ไค่ หนุ่ง ชานโจ ไย่ ลาว ไทลื้อ ไทดำ
ไทขาว ไทแดง ปูยี ปายี ถูลาว ละจี เก้อหล่าว
ละฮา ปูแป้ว/ละควา เกาลัน

กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร เขมร บัณนาร์ เซดัง ฮเร กะฮอ มะนอง
ขมุ บรู-วานเกียว กะตุ เตรียง ตะโอย มา กอ
กะรอน ชินมุน คัง ม่าง บราว ระมัม อะตุ

ประเทศจีน

กลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได ไทลื้อ ไทเหนือ ไทใหญ่ ไทขาว ไทเห้ว
ไทจง ไทจุ่ง ไทเอวลาย ไทยา ไทปายี จ้วงไต่ ถู่ ไท
หมี่ไต/มะตะ หนง หนุง ไทโต ไทลา/ไทหม่อน ไทน้ำ
ผู้ไต ผู้มิน จ้วงเหนือ ปูไย่ ปูยี ปูซา ปูโต/คนโต ย้อย
แสก ย้ง แฉ๊ะ ตัง/ก้า มูหล่าว/มูหล่า เหมาหนาน
อ้ายหมัก อ้ายจาม ส่วย เจาเฟิน เทิน ละฮา ละควา/
ปูเปี้ยว ปูหยาง เก้อหลาว ละจี ลักกยา/ลักเกีย เป/
องเป หลี/ฮไล

กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร ว้า ปลั่ง/บุลั่ง ปิงตง ตะอาง ขมุ ไทล

ประเทศอินเดียและหมู่เกาะนิโคบาร์

กลุ่มชาติพันธุ์ไท ไทอาหม ไทพ่าเก้ ไทคำดี ไทคำยาง ไทอ้ายคน ไทรง

กลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก ตระกูลย่อยมุนดาซึ่งแบ่งออกเป็นสาขา
ย่อยมุนดาเหนือและสาขาย่อยมุนดาใต้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูด
ภาษาตระกูลย่อยมุนดา ได้แก่ โกร์กู ชันทัล มุนดา
โอ ภูมิย์ ปีรฮอร์ โกร์วา อะฮูร์ ตูริ โกตา คาเรีย
จวง โซรา โกรม จูไร กาดาบา เรโม กาดะ นิฮัล
ตระกูลย่อยมุนดานี้ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มไท-กะได
แต่อย่างใด ตระกูลย่อยมอญ-เขมร แบ่งออกเป็นสอง
สาขา คือ นิโคบาร์ส มีอยู่ประมาณ 12 กลุ่ม กระจาย
กันอยู่ในหมู่เกาะนิโคบาร์ ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ
กลุ่มไท-กะได สาขา กาสี มีหลายกลุ่ม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์
มอญ-เขมรที่อยู่สุดแดนทางตะวันตกของกลุ่มมอญ-เขมร
อื่นๆ พวกกาสีอาจมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทในแคว้นอัสสัม

ประเทศพม่า

กลุ่มชาติพันธุ์ไท ไทหลวง/ไทใหญ่ ไทชิน ไทลื้อ ไทเหนือ/ไทเมา
ไทคำดี

กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร ว้า ปลั่ง ปะหล่อง มอญ

เป็นที่น่าสังเกตว่าในประเทศไทย พม่า และอินเดีย มีแต่คนไทสาขา ตะวันตกเฉียงใต้เท่านั้น ส่วนในเวียดนามเหนือและจีนใต้มีคนไททุกสาขารวมทั้งตระกูล ย่อยกะไตด้วย ในประเทศไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และมาเลเซีย มีกลุ่มชาติ-พันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรหลายกลุ่ม ส่วนในประเทศจีนซึ่งมีอาณาบริเวณกว้าง ใหญ่ไพศาลมีเพียง 4-5 กลุ่มเท่านั้น การกระจายของพวกมอญ-เขมรในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าในอดีตกาลพวกมอญ-เขมรน่าจะเป็นชนพื้นเมืองกลุ่มใหญ่ในแหลมทองและ อินโดจีน และคนไทน่าจะเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยมาก่อน การจะตัดสินว่าคนไทดั้งเดิม อยู่ที่ไหน ที่นี้ ที่นั่น หรือที่โน่น และการวิเคราะห์เรื่องปฏิสัมพันธ์ ปะทะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม คงจะทำได้ไม่ง่ายนัก หากผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัยรู้แต่เรื่องของ คนไทฝ่ายเดียว ไม่สนใจที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภาษา สังคม และ วัฒนธรรมของพวกมอญ-เขมรซึ่งเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม และเคยเป็นชนกลุ่มใหญ่ใน แผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้(Mainland Southeast Asia) มาก่อน เมื่อพูดถึง คนไทหรือชนชาติไท นักวิชาการไทยส่วนใหญ่และคนไทยทั่วไปมักจะนึกถึงแต่ไทยวน หรือไทยล้านนา ลาวหรือไทยอีสาน ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทดำ ไทขาวเท่านั้น ดังจะเห็น ได้ในรายงานผลการประเมินสถานภาพไทศึกษาด้านต่างๆ ในชุดโครงการประเมิน สถานภาพไทศึกษาส่วนพวกกลุ่มมอญ-เขมรที่มีกล่าวถึงในรายงานหลายฉบับก็มีแต่ ขอม เขมร มอญ ลัวะ ซ่า เพียง 5 กลุ่ม ถ้าเป็นกลุ่มมอญ-เขมรที่มีบทบาทสำคัญในประวัติ ศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมไทก็จะถูกเรียกว่า "ลัวะ" ส่วนกลุ่มมอญ-เขมรชั้นต่ำ ประเภทข้าทาสแรงงานก็ถูกเรียกรวมๆ ว่า "ซ่า" ซึ่งมีความหมายว่า "ซ่า" หรือ slave นั่นเอง⁵

ผู้เขียนมีความเห็นว่านักวิชาการไทยที่สนใจศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องเกี่ยวกับ ชนชาติไท ไม่ว่าจะเป็นด้านใด ไม่ว่าจะเป็นสังกัดสำนักใด ก็น่าจะให้ความสนใจเหลือวูดู สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรบ้าง ท่านอาจจะได้ คำตอบสำหรับประเด็นปัญหาที่ค้างคาอยู่ในใจของท่านก็ได้ ผู้เขียนหวังว่าข้อมูลที่เสนอ ไว้ในรายงานนี้จะประโยชน์ต่อผู้ที่อยู่ในวงการไทศึกษาไม่มากนักน้อย

3. ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษาด้านต่างๆ

ในการประชุมระดมความคิดเกี่ยวกับการประเมินสถานภาพไทศึกษาครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2540 ผู้เขียนในฐานะที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัยให้เป็นผู้ประสานงานได้เสนอหัวข้อสำหรับการประเมินสถาน-ภาพ 13 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

- ภาษาศาสตร์
- ภาษาและวรรณกรรม
- เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ
- อาหาร พืชสมุนไพร และการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน

⁵ คำว่า "ซ่า" ในภาษาไทย จะออกเสียงเป็น ซ่า/kha:21/ในภาษาลาว และ ซ่า/sa:21/ ในภาษาไทดำ ฯลฯ

- ศิลปกรรม ศิลปการแสดง การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรี กีฬา
- สถาปัตยกรรม หัตถกรรม และเครื่องมือเครื่องใช้
- ศาสนา คติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม
- ประวัติศาสตร์และโบราณคดี
- สังคม การเมือง และการปกครอง
- การอพยพย้ายถิ่นและสภาวะแวดล้อมของชุมชน
- เทคโนโลยีพื้นบ้าน
- พันธุกรรม
- ทั่วไปและปลีกย่อยอื่นๆ(Miscellaneous)

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ที่ได้รับรู้จากการประชุมระดมความคิด ทั้ง 4 ครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อจำกัดในเรื่องนักวิชาการที่ยินดีจะมาร่วมงาน ความสนใจของนักวิชาการแต่ละคน ปริมาณเอกสารที่จะใช้ประเมินสถานภาพ ความเป็นไปได้ในการสืบค้นและรวบรวมเอกสาร ตลอดจนกำหนดเวลาดำเนินการ ฯลฯ ทำให้ต้องจำกัดขอบเขตลงโดยตัดบางหัวข้อออกไป ในที่สุดได้มีการประเมินสถานภาพไทศึกษา 10 ด้าน (11 หัวข้อ) ต่อไปนี้ 6

- การผสมผสานทางชาติพันธุ์และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
- คติชาวบ้านและวรรณกรรม
- ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม
- สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม
- ระบบการเมืองการปกครอง
- ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ
- ภาษาและภาษาศาสตร์ (1)
- ภาษาและภาษาศาสตร์ (2)
- โบราณคดี
- ประวัติศาสตร์
- กำเนิดไท

ถึงแม้จะมีข้อกำหนดหลัก(TOR) ให้ผู้ร่วมโครงการทุกคนใช้วิธีการและดำเนินการแนวเดียวกัน มีการประชุมรายงานความก้าวหน้าทุก 3 เดือน รวม 3 ครั้ง มีระบบบริหารจัดการและติดตามงานอย่างเข้มงวด ผลงานสุดท้ายหรือรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ก็ยังคงมีความแตกต่างกันทั้งด้านปริมาณคุณภาพและวิธีนำเสนอเนื้อหา

6 โปรดดูรายละเอียดรายงานผลการประเมินสถานภาพไทศึกษาแต่ละด้านในรายงานฉบับสมบูรณ์หมายเลข 1-11 รายงานฉบับนี้เป็นหมายเลข 12 ในชุดรายงานผลการประเมินสถานภาพไทศึกษา ที่ต้องแบ่ง "ภาษาและภาษาศาสตร์" ออกเป็น 2 โครงการ เพราะมีผลงานศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านนี้อยู่เป็นจำนวนมาก และครอบคลุมภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได หลายกลุ่ม

สรุปผลการประเมินสถานภาพไทศึกษา 10 ด้าน (11 หัวข้อ)

3.1 การผสมผสานทางชาติพันธุ์และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม (เอกสารประกอบการประชุม หมายเลข 1)

ผู้รับผิดชอบโครงการ อาจารย์ ดร.อนันท์ กาญจนพันธุ์

(ไม่สามารถเสนอสรุปผลการประเมินสถานภาพไทศึกษาด้านนี้ได้ เพราะอาจารย์ ดร.อนันท์ กาญจนพันธุ์ ผู้รับผิดชอบโครงการยังไม่ได้ส่งรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์)

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 คติชาวบ้านและวรรณกรรม (เอกสารประกอบการประชุม หมายเลข 2)

ผู้รับผิดชอบโครงการ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง

ในการประเมินสถานภาพองค์ความรู้คติชาวบ้านและวรรณกรรม ผู้ประเมินได้นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับคติชนและวรรณกรรมของชนชาติไท 7 กลุ่ม ได้แก่ ไท-อาหม ไทใหญ่-ไทใต้คง ไทลื้อ ไทเขิน ลาว ไทดำ-ไทขาว และจ้วง ที่จำกัดขอบเขตเฉพาะ 7 กลุ่ม เพราะมีเอกสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษมากพอที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลประมวล วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ให้เห็นพัฒนาการและแนวทางการศึกษาวิจัยคติชนและวรรณกรรมของชนชาติไท โดยครอบคลุมเอกสารสิ่งพิมพ์ประเภทการรวบรวม การปริวรรต การศึกษาวิจัย และวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา จากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่สำรวจพบและค้นหาได้ สรุปได้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับคติชนและวรรณกรรมของไทอาหม ส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะเอกสารขั้นต้น เป็นการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับไทอาหมภาพรวมกว้างๆ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรม ยังไม่มีการศึกษาวิจัยโดยนักวิชาการในวงกว้างในลักษณะวิเคราะห์เจาะลึกมากนัก ส่วนองค์ความรู้เกี่ยวกับนิทานและวรรณกรรมของกลุ่มไทใหญ่ (รวมไทใต้คง ไทเม้า และไทเหนือ)มีน้อย เอกสารขั้นต้นส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารเก่า เคยมีการศึกษานิทานและวรรณกรรมไทใหญ่ แต่ได้ขบเซาะขาดช่วงไปนาน มาเริ่มต้นศึกษาวิจัยกันใหม่เมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เนื่องมาจากกระแสความสนใจเรื่องไทศึกษาในประเทศไทย การศึกษาวิจัยมีความละเอียดลุ่มลึกยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่นในงานวิจัยรุ่นใหม่ได้แบ่งประเภทนิทานตามหลักทางคติชนวิทยาและมีการวิเคราะห์ภาพสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนจากเนื้อหาในนิทานเรื่องเกี่ยวกับนิทาน วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทลื้อ ได้รับความสนใจจากนักวิชาการเป็นพักๆ ช่วงทศวรรษที่ 2510-2520 เป็นช่วงที่เกิดกระแสรวบรวมคติชนทั่วประเทศ

ไทย มีงานรวบรวมนิทานไทลื้อที่สำคัญ 2 เล่ม ซึ่งมีการใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยบันทึกนิทานไทลื้อจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทลื้อ และในการนำเสนอได้ให้ข้อมูลบริบททางสังคมเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชาวไทลื้อประกอบด้วย ส่วนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนิทานและวรรณกรรมไทลื้อมีน้อยมาก ส่วนใหญ่มีแต่ตัวบท(text)ที่บันทึกไว้ในสมุดข่อยหรือพับสา มีผู้รวบรวมและปริวรรตจากภาษาไทลื้อเป็นภาษาไทย ได้มีผู้นำบางส่วนของนิทานและวรรณกรรมที่ปริวรรตแล้วมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยเชิงคติชนวิทยา เชิงวรรณกรรม และเชิงวัฒนธรรม นิทานและวรรณกรรมลาวมีน้อยมาก ด้วยเหตุที่มีข้อจำกัดทางการเมือง บางประการใน สปป.ลาว การเปิดหลักสูตรมหาบัณฑิตไทยคดีศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาสารคามทำให้มีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับคติชนและวรรณกรรมอีสาน-ลาวจำนวนมาก เป็นเหตุให้การศึกษาวิจัยวรรณกรรมอีสาน-ลาวมีความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างมาก กระแสความสนใจเรื่องของชนชาติไทนอกประเทศในช่วงปี 2530-2540 ทำให้มีการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมไท-ลาวมากยิ่งขึ้น มีการจัดประชุมทางวิชาการหลายครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้นักวิชาการไทยและนักวิชาการลาวที่สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมลาวได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้กัน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดมิติของการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมลาวด้านช้าง วรรณกรรมอีสาน และวรรณกรรมด้านนา ๑ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรม 3 กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและวรรณกรรม ความรู้เกี่ยวกับคติชนและวรรณกรรมของไทดำ-ไทขาว ที่อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนามและทางภาคเหนือของประเทศไทยมีน้อยมาก ยังอยู่ในขั้นรวบรวมต้นฉบับเกือบไม่มีการปริวรรตจากที่บันทึกไว้ด้วยอักษรไทดำ-ไทขาวเป็นอักษรไทย นักวิชาการเวียดนามและลาวซึ่งเป็นคนไทดำ-ไทขาวโดยกำเนิดมีน้อย นักวิชาการไทยก็เพิ่งเริ่มสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคติชนและวรรณกรรมไทดำ-ไทขาวเมื่อไม่นานมานี้ มีการใช้หลักฐานที่เป็นตำนานและนิทานพื้นเมืองของชาติพันธุ์ต่างๆ ประกอบกับหลักฐานอื่นๆ ในการวิเคราะห์ตีความเรื่องการอพยพและการตั้งถิ่นฐานของคนไทดำ-ไทขาว เป็นตัวอย่างการใช้หลักฐานประเภทตำนานและนิทานที่สามารถสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ของคนไทดำ-ไทขาว ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานของชนชาติจ้วง แฝงอยู่ในงานเขียนที่ให้ภาพรวมเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของจ้วง นอกจากนี้ก็มีข้อมูลเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านของจ้วงซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ เพลงเกี่ยวกับการผลิต เพลงแห่งจารีตประเพณี เพลงรักโต้ตอบระหว่างหนุ่มสาว และกลอนยาว งานศึกษาค้นคว้าเรื่องคติชนและวรรณกรรมส่วนใหญ่บันทึกไว้เป็นภาษาจ้วงหรือภาษาจีน ยังไม่มีการแปลเป็นภาษาไทย

จากการประเมินสถานภาพการศึกษาวิจัยคติชนและวรรณกรรมไทตามลักษณะของแนวทางและวิธีการที่ใช้ในการศึกษาสามารถแบ่งผลงานออกได้เป็น 4 ประเภท คือ งานรวบรวม งานปริวรรต งานวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา และงานวิจัยวรรณกรรมที่คนไทยรับรู้ร่วมกัน งานรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เช่น การบันทึกนิทาน เพลง ปริศนาคำทายจากความทรงจำของชาวบ้านไว้เป็นลายลักษณ์อักษรมีความสำคัญเช่นเดียวกับวรรณกรรมลายลักษณ์ซึ่งอยู่ในรูปสมุดข่อย พับสา และใบลาน งานปริวรรตก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะมีนักวิชาการไทยส่วนน้อยที่สามารถอ่านเอกสารที่เขียนเป็นภาษาไทยได้ งาน

ประเพณีรวบรวมและปริวรรตวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับคติชนและวรรณกรรมไทส่วนใหญ่เป็น การศึกษาวรรณกรรมล้านนา(ไทยวน) และวรรณกรรมอีสาน(ลาว) กระแสความสนใจ "ท้องถิ่นนิยม" และหลักสูตรมหาบัณฑิตที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ในภาคเหนือ และภาคอีสาน ทำให้เกิดวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเป็นจำนวนมาก(รวบรวมได้ประมาณ 100 เล่ม) วิทยานิพนธ์เหล่านี้มีแนวการศึกษา 4 แนวใหญ่ๆ คือ การวิเคราะห์วรรณกรรม แต่ละเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมระหว่างท้องถิ่น การศึกษาเชิงคติชนวิทยา และการศึกษาประเด็นทางสังคมบางประเด็นที่สะท้อนจากวรรณกรรม งานวิจัยประเภท นิทานและวรรณกรรมซึ่งคนไทยหลายกลุ่มรับรู้ร่วมกันเป็นเหตุให้มีการวิจัยที่ต้องออกเก็บ ข้อมูลภาคสนามในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อการวิเคราะห์เปรียบเทียบ วัตถุประสงค์ในการ ศึกษาวิจัยก็ขยายกว้างขึ้นจากการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นลักษณะทางวรรณกรรมไปสู่ การเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกลุ่มต่างๆ การติดต่อสัมพันธ์และ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในหมู่ชนชาติไท การศึกษาเปรียบเทียบตำนานทำกันในหลาย ประเด็น คือ ประเด็นทางวรรณกรรม ประเด็นทางประวัติศาสตร์ ประเด็นทางสังคม และวัฒนธรรม ฯลฯ งานศึกษาวิจัยด้านคติชนและวรรณกรรมไทส่วนใหญ่ทำโดยนักวิชา- การไทย

แนวทางและทิศทางการศึกษาคติชนและวรรณกรรมไทควรมีลักษณะต่างกัน ตามระดับความจำเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม งานประเพณีรวบรวมข้อมูลมีความ จำเป็นเร่งด่วนสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ไม่มีตัวอักษรใช้เขียนภาษา แต่ยังมีคนเฒ่าคนแก่ ที่สามารถเล่าเรื่องต่างๆ ได้ จึงต้องรีบบันทึกเก็บไว้ ส่วนกลุ่มชนที่มีอักษรใช้เขียน ภาษาและบันทึกนิทานเรื่องเล่าไว้เป็นลายลักษณ์อักษรควรจะมีการปริวรรตจากภาษาไทย เป็นภาษาไทย เพื่อใช้เป็นข้อมูลศึกษาวิจัยและเปรียบเทียบคติชนหรือวรรณกรรมไท งาน ศึกษาวิจัยคติชนและวรรณกรรมไทที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงวรรณคดี ยังขาด การศึกษาในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติ ศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน ชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ เข้าไปด้วย เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ ทางวัฒนธรรมระหว่างชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ ได้อย่างชัดเจนลึกซึ้ง ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ ในมุมมองต่างๆ อาทิ เปรียบเทียบอนุภาค(motifs) เช่น อนุภาคน้ำเต้า อนุภาค นาค ฯลฯ เปรียบเทียบสำนวน(versions)ต่างๆ ของคติชนหรือวรรณกรรมเรื่องเดียว กัน เปรียบเทียบข้อมูลทางคติชนหรือวรรณกรรมกับข้อมูลจากสหสาขาวิชา โดยการตั้ง เป็นประเด็นปัญหาและวิจัยเป็นเรื่องๆ ไปตามมุมมองของนักวิชาการต่างสาขาวิชา กัน ชุดโครงการวิจัยคติชนหรือวรรณกรรมชนชาติไทเป็นสิ่งที่ควรทำในอนาคต เพราะสามารถ มีโครงการวิจัยในเครือข่ายได้เป็นจำนวนมาก

3.3 ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม (เอกสารประกอบการประชุม หมายเลข 3)

ผู้รับผิดชอบโครงการ ดร. นฤมล ทิพย์ธีระนันท์

ในการประเมินสถานภาพไทศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรม ผู้วิจัยไม่ได้ รวมงานเขียนเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ (เช่น พิธีทำบุญ ทอดกฐิน สวดมหาชาติ ฯลฯ ความเชื่อพระศรีอารีย กบฏผู้มีบุญ มีบุญ พระโพธิสัตว์) และพิธีกรรม

ที่เกี่ยวกับราชสำนัก การจำแนกเอกสารสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม ได้อิงแบบอย่างการจัดหมวดหมู่ในบรรณานุกรมของชิเกฮารุ ทานาเบ้ (Tanabe 1991) (Shigeharu Tanabe) นักมานุษยวิทยาแห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติด้านชาติพันธุ์วิทยา เมืองโอซากา ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางศาสนาในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน ในบรรณานุกรมทานาเบ้ได้รวบรวมรายชื่อเอกสารไว้ประมาณ 2,700 รายการ และได้กล่าวถึงงานเขียนที่มีเนื้อหาจำเพาะเจาะจงเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท 21 กลุ่ม ได้แก่ ไทยอหัม ไทยคายาง ไทยฟาเก้ ไทยอ้ายตน ไทยคำตี้ ไทยเหนือ(ไทเมา ไทยยี่ ไทยใต้คง) ไทยใหญ่(ชาน ไทยหลวง เจียว) ไทยชิน ไทยลื้อ ไทยวน(ไทยล้านนา) ไทย(สยาม) ไทยปักข์ใต้ ลาว ไทยอีสาน พวน ไทยแดง ไทยขาว ไทยคำ ผู้ไท ญ้อ จ้วง เพื่อความสะดวกในการประเมินสถานภาพ ผู้วิจัยได้จำแนกเอกสารทั้งหมดที่แสวงหามาได้ออกเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหาของเอกสาร และคัดเลือกเฉพาะเอกสารงานเขียนที่เหมาะสมและมีเอกสารมากเพียงพอที่จะใช้ประเมินสถานภาพของการศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทกลุ่มต่างๆ เท่านั้น ต่อจากนั้นได้แบ่งเอกสารงานเขียนออกเป็น 12 ประเภท หรือ 12 หัวข้อ และประเมินสถานภาพของการศึกษาวิจัยในแต่ละหัวข้อตามลำดับดังนี้ ความเชื่อและพิธีกรรมทั่วไป (การบรรยายลักษณะสังคมและวัฒนธรรมกว้างๆ) พิธีกรรมที่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน ลัทธิถือผีต่างๆ และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ พิธีกรรมที่กำหนดวาระสำคัญในช่วงชีวิต โสยศาสตร์และเวทมนต์คาถา ความเชื่อด้านแพทย์และการรักษาโรคแผนโบราณ ความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยการสร้างและจัดวางผังบ้าน และหมู่บ้าน การสักและนัยยะทางสังคมของการสัก ไทโรศาสตร์การทำนายทายทักและความเชื่อเรื่องโชคลางฤกษ์ยามวันเวลามงคล ข้อห้ามต่างๆ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับสัตว์ในตำนาน

แนวทางการศึกษาวิจัยที่พบจากการประมวลและวิเคราะห์ตีความเอกสารงานเขียนที่ใช้เป็นข้อมูลแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 ผลงานศึกษาค้นคว้าที่ให้ข้อมูลและความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์โดยไม่ได้นำกรอบความคิดและหรือทฤษฎีใดมาใช้ประกอบการบรรยาย ข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการศึกษาในแนวนี้อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ข้อมูลจากการปริวรรตหรือการถ่ายอักษรจากภาษาไทเป็นภาษาไทย ข้อมูลด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่จำเพาะหรือหลากหลาย ข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณา แนวทางที่ 2 ผลงานศึกษาวิจัยที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลจากมุมมองต่างๆ อาทิ จากมุมมองหน้าที่นิยม โครงสร้าง-หน้าที่นิยม ตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมชุมชน และมุมมองผสม แนวที่ 3 ผลงานศึกษาวิจัยที่มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทหลายกลุ่ม ทั้งการเปรียบเทียบแบบกว้าง และเปรียบเทียบในแนวชาติพันธุ์วิทยาแบบเจาะลึกเพื่อหาลักษณะร่วมบางประการของชนชาติไท

ผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มต่างก็มีมุมมองและแสวงหาคำตอบต่างกัน กลุ่มที่ 1 นักสำรวจชาวตะวันตกในสมัยจักรวรรดินิยม เช่น หมอสอนศาสนา นักผจญภัย พ่อค้า นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบริษัทเอกชน ได้เดินทางมายังภูมิภาคที่มีคนไทอาศัยอยู่และบันทึก

ความเป็อยู่รวมทั้งให้รายละเอียดต่างๆ ของสังคมวัฒนธรรมไทยอย่างค่อนข้างดูหมิ่นดูแคลนว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความล้าหลัง ส่อให้เห็นอคติทางชาติพันธุ์ เป้าหมายการสำรวจของกลุ่มนี้มีใช้เพื่อวิชาการ แต่เพื่อประโยชน์ด้านการเมืองการปกครอง การทหาร การค้าและเศรษฐกิจ ฯลฯ กลุ่มที่ 2 ในช่วงหลังจักรวรรดินิยมได้มีนักวิชาการตะวันตกเข้ามาวิจัยเรื่องสังคมวัฒนธรรมโดยใช้วิธีการที่มีกรอบความคิดและขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยที่เป็นระบบและชัดเจน ตามด้วยนักวิชาการญี่ปุ่นและนักวิชาการไทยซึ่งเป็นลูกศิษย์ของปรมาจารย์ชาวตะวันตก กลุ่มที่ 3 นักวิชาการซึ่งเป็นคนไทย เช่น ไทอาหม ไทใหญ่ ไทดำ ฯลฯ ได้ศึกษาค้นคว้าและบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเพื่อความภาคภูมิใจและเพื่ออนุรักษ์สมบัติล้ำค่าของเผ่าหรือชนชาติของตน กลุ่มที่ 4 เมื่อประเทศเพื่อนบ้านของไทยซึ่งมีการปกครองแบบสังคมนิยมเริ่มเปิดประเทศ ทำให้นักวิชาการไทยและนักวิชาการชาวต่างชาติได้มีโอกาสดูไปท่องเที่ยวและเก็บข้อมูลภาคสนามในบริเวณที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ การมีโอกาสดูไปเยือนถิ่นไททำให้เกิดมุมมองหลากหลาย เป็นการขยายวงการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทให้กว้างขวาง ทำให้เกิดผลงานทั้งประเภทที่เป็นข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อหาความเหมือนหรือคล้ายคลึงของความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทกลุ่มต่างๆ มากยิ่งขึ้น

ความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มไทยวน(ไทยล้านนา) และลาว(ไทยอีสาน) ได้รับความสนใจและมีการศึกษาวิจัยมากที่สุด ทั้งการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและการวิเคราะห์เพื่อแสวงหาคำตอบ กรอบความคิดที่นิยมใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตีความคือ กรอบโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ที่เน้นบทบาทหน้าที่สำคัญของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ในการรักษาเสถียรภาพและความสัมพันธ์ในสังคม กรอบความคิดพลวัตวัฒนธรรมที่มองว่าความเชื่อและพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของเป้าหมายและรูปแบบได้รับความนิยมมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ส่วนการศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ มักจะเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเก่าและบันทึกข้อมูลพื้นฐานที่เก็บได้ระหว่างการสำรวจเยี่ยมเยียนคนไทในประเทศเพื่อนบ้าน ถึงแม้ว่าผู้ศึกษาจะไม่ได้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีใดมาวิเคราะห์ข้อมูล แต่ข้อมูลเหล่านั้นก็เป็นประโยชน์มากในการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อแสวงหาลักษณะร่วมของความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท "วัฒนธรรมรวม" นี้แสดงให้เห็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของไทยโบราณ ตัวอย่างเช่น ความเชื่อเรื่องแถน ผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ เลื้อเมือง ไฉบ้านใจเมือง ขวัญ และพิธีกรรมในการเปลี่ยนช่วงชีวิต ฯลฯ

การศึกษาเปรียบเทียบแนวประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์แบบเจาะลึกน่าจะทำได้สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับลักษณะร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ตัวอย่างเช่น การเปรียบเทียบเรื่องขวัญ ก็มีการวิเคราะห์เจาะลึกลงไปถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประเภทของขวัญ ความเชื่อที่เกี่ยวกับขวัญแต่ละประเภทและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ นอกจากการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแล้วก็ควรจะมีการขยายการศึกษาเปรียบเทียบในลักษณะเดียวกันไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเดียวกันกับคนไท ตัวอย่างเช่น การสัก ซึ่งไม่ได้นิยมเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์

ไทเท่านั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่ไทก็นิยมสักเช่นเดียวกัน และการตอบโต้วัฒนธรรมกระแสหลักของชุมชน ความเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและพิธีกรรมอันเป็นผลเนื่องมาจากอุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจระดับชาติ การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ที่จะสะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะของสังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท ผลกระทบที่เกิดจากการควบคุมการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อท้องถิ่นของรัฐบาลประเทศที่มีการปกครองแบบสังคมนิยม แต่ในขณะเดียวกันความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านก็ยังคงได้รับการอนุรักษ์สืบทอดเนื่องจากข้อจำกัดเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายใน ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นย่อมต่างไปจากความเป็นไปในประเทศที่มีการปกครองแบบทุนนิยมซึ่งอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์

3.4 สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม (เอกสารประกอบการประชุม หมายเลข 4)

ผู้รับผิดชอบโครงการ ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์

การประเมินสถานภาพไทศึกษาสาขาสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม คณะผู้วิจัยได้ผนวกการประเมินสถานภาพเรื่องเมืองและชุมชนเข้าไปด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมจำเป็นต้องศึกษาถึงสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้งของสถาปัตยกรรมนั้นๆ ก่อน มิเช่นนั้นการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมจะไม่สมบูรณ์ครบถ้วน แหล่งที่ตั้งของสถาปัตยกรรมอาจเป็นเมือง ชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบทก็ได้ จึงต้องศึกษาจากขอบเขตกว้างและค่อยๆ เจาะให้แคบเข้าตามลำดับดังนี้ เมืองและชุมชน(เมืองหรือชนบท)--สถาปัตยกรรม--ศิลปกรรม--หัตถกรรม ทั้ง 4 ส่วนนี้มีความเชื่อมโยงกัน และในเวลาเดียวกันก็เชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการศึกษาวิจัยในสาขาดังกล่าวข้างต้น จากเอกสารที่ค้นหาได้จำนวน 543 รายการ(สาขาเมืองและชุมชน 150 รายการ สาขาสถาปัตยกรรม 212 รายการ สาขาศิลปกรรม 122 รายการ และสาขาหัตถกรรม 59 รายการ) พบว่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องของไทยวน ไทจีน(ไทเขิน) ไทลื้อ(รวมไทยอง) ไทใหญ่ ผู้ไท ลาว ไทดำ พวน ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย ชนชาติจ้วงในประเทศจีน และไทอาหม ไทพ่าเก้ ไทคำตี้ ในแคว้นอัสสัม ประเทศอินเดีย

สาขาเมืองและชุมชน ได้แบ่งรายละเอียดของการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ เมือง การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนที่มีความสัมพันธ์ของกลุ่มทางกายภาพที่มีองค์ประกอบครบถ้วนทั้งการอยู่อาศัย สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง ชุมชนเมือง การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนที่มีกลไกของสังคมเกี่ยวเนื่องกับเมือง แต่มีการแบ่งย่อยเฉพาะตัว และมีความเป็นศูนย์กลางของกลุ่มย่อย ชุมชนชนบท การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่มีความสำคัญน้อยกว่าชุมชนเมืองในแง่ของความเป็นศูนย์กลาง เป็นชุมชนรอบนอกของชุมชนเมือง เนื้อหาหลักของการศึกษาแบ่งออกเป็น 8 ประเด็น คือ ประวัติการสร้างและการตั้งถิ่นฐาน ระบบนิเวศน์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชน ลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบ อิทธิพลของความเชื่อต่อลักษณะทางกายภาพ พัฒนาการของเมืองและชุมชน โลกทัศน์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัฒนธรรมท้องถิ่นกับเมืองและชุมชน การอนุรักษ์เมืองและชุมชน ในสาขาเมืองและชุมชน มี

การศึกษาเรื่องราวของกลุ่มไทยวน และไทจีน หรือไทล้านนามากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มไท-ลาว ไทลื้อ-ไทยอง ไทใหญ่-และไทอาหม ส่วนจ้วง ไทพ่าเก้ ไทคำตี้ มีการศึกษาวิจัยน้อยมาก และไม่มีการศึกษาเลยสำหรับกลุ่มไทอื่นๆ การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีการศึกษาเป็นการเน้นกรณีตัวอย่างของชุมชนและเมืองเป็นหลัก และวิเคราะห์จากกรณีศึกษานั้นๆ ประเด็นคำถามหลัก คือ เมืองและชุมชนนั้นๆ จะคงอยู่ต่อไปได้หรือไม่อย่างไร ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงมักจะลงลึกถึงการอนุรักษ์และการคงอยู่ของเมืองและชุมชน การนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับเมืองและชุมชนเมืองส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของบทความ มีการวิเคราะห์ตีความและสรุปผลอย่างลุ่มลึกพอสมควร นักวิชาการที่สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเมืองและชุมชนมีทั้งนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมและเมือง นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี และนักมานุษยวิทยา ซึ่งต่างก็ใช้กรอบความคิดทฤษฎีและมุมมองต่างๆ ตามศาสตร์หรือสาขาของตน อาทิ ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน กรอบความคิดและทฤษฎีเชิงภูมิศาสตร์ชุมชน ความเชื่อมโยงและให้อิทธิพลระหว่างวัฒนธรรมชุมชนหลักและวัฒนธรรมย่อยข้างเคียง ฯลฯ เมื่อใช้กรอบความคิดของการศึกษาวิจัยของนักวิชาการที่แตกต่างกันเป็นหลัก สามารถแบ่งนักวิชาการออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการที่ใช้กรอบความคิดในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นมักจะเป็นนักวิชาการไทยและไท ถ้าเป็นนักวิชาการสายตรงในสาขาสถาปัตยกรรมและชุมชนซึ่งมีทั้งนักวิชาการไทย จีน และยุโรป จะเน้นกรอบความคิดทางด้านกายภาพของชุมชนที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมชุมชน ส่วนนักวิชาการญี่ปุ่น แคนาดา และนักวิชาการยุโรปบางคนจะเน้นกรอบความคิดเชิงพัฒนาและอนุรักษ์

จุดอ่อนของการศึกษาวิจัยในสาขาเมืองและชุมชน คือ ประเด็นของการศึกษาไม่ครบถ้วนตามศาสตร์ของสาขาวิชา ไม่มีการตั้งคำถามหรืออาจจะมีการตั้งคำถามแต่ไม่มีคำตอบ ขาดกรอบการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างไทในประเทศไทยกับไทนอกประเทศไทย ขาดการศึกษาเชิงพัฒนาและอนุรักษ์ ขาดการศึกษาเชื่อมโยงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ถึงแม้ว่าการศึกษาวิจัยในสาขาเมืองและชุมชนในภาพรวมจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา แต่ความจำกัดในการศึกษาก็ยังมีอยู่ คือ นักวิชาการไทยที่สนใจศึกษาวิจัยเรื่องเมืองและชุมชนมักจะไม่ใช่ นักวิชาการในสาขาวิชาโดยตรง ถึงแม้วิชาการด้านเมืองและชุมชนจะเป็นศาสตร์ที่ต้องอาศัยความรู้ในลักษณะสหวิทยาการก็ตาม แต่ควรเป็นสหวิทยาการในลักษณะที่นักวิชาการสายตรงเป็นแกนนำในการศึกษาวิจัยโดยประสานงานและร่วมมือกับนักวิชาการในสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ปรากฏการณ์ที่เกิดในประเทศไทย คือ มีนักวิชาการไทยสายตรงศึกษาวิจัยเรื่องเมืองและชุมชนน้อย เมื่อจะศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จึงต้องอาศัยผลงานของนักวิชาการด้านอื่นๆ เป็นหลัก ทำให้ประเด็นในการศึกษาไม่ครบถ้วน ครบคลุม และลึกซึ้งอย่างที่ควรจะเป็น

แนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคต คือ สืบราชข้อมูลเกี่ยวกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเพิ่มเติมทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ศึกษาวิจัยในแนววิเคราะห์และเปรียบเทียบ ศึกษาวิจัยเชิงอนุรักษ์และพัฒนา และเป็นการศึกษาวิจัยแบบสหวิทยาการ ในชุดโครงการซึ่งมีนักวิชาการในสาขาเมืองและชุมชนทำงานร่วมกับ

นักวิชาการในสาขาวิชาอื่นๆ อาทิ นักประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา ศิลปกรรม หัตถกรรม คติชนวิทยา และสถาปัตยกรรม ฯลฯ วิธีการนี้จะทำให้ศึกษาวิจัยได้ครบถ้วนสมบูรณ์ สามารถวิเคราะห์ตีความตอบคำถามได้ชัดเจน รวมถึงการคาดการณ์ในอนาคต

สาขาสถาปัตยกรรม งานศึกษาวิจัยเรื่องสถาปัตยกรรมไทยหรืออาคารแบบไทยที่ปรากฏในเอกสารซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการประเมินสถานภาพแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ วัง (ที่พำนักของเจ้านายรวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่เป็นองค์ประกอบของวัง) วัด (ที่พำนักของสงฆ์และประกอบศาสนกิจ พิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนาและประเพณี) บ้าน (ที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้างที่เป็นองค์ประกอบของบ้าน เช่น ศาลารับแขก ประตู ฯลฯ) อาคารเปิดเตลิด (อาคารประเภทอื่น เช่น ร้านค้า ยุ้งฉาง เถงนา ศาลประเภทต่างๆ ฯลฯ) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทย 4 กลุ่มดังกล่าวข้างต้น มีเนื้อหาสาระสำคัญครอบคลุม 5 ด้าน คือ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม หรือการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ เน้นการกำหนดแบ่งอย่างงานสถาปัตยกรรมตามสมัยที่สร้างงานสถาปัตยกรรมนั้น ปรัชญา ความเชื่อ คตินิยม เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาที่มาของความคิดในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม รูปแบบงานสถาปัตยกรรม เป็นการศึกษาการออกแบบงานสถาปัตยกรรมซึ่งครอบคลุมเรื่องการวางผัง การจัดประโยชน์ใช้สอย ปฏิภูมิและรูปองค์ประกอบ โครงสร้าง วัสดุ วิธีการก่อสร้าง การประดับตกแต่ง ฯลฯ การอนุรักษ์ เป็นการศึกษารายละเอียดของเนื้อหาต่าง ๆ ของงานสถาปัตยกรรมเพื่อประเมินคุณค่าและกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ การประยุกต์รูปแบบ เป็นการศึกษารูปแบบงานสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ หรือการศึกษารูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่แปรเปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิม เอกสารที่สืบค้นได้มีทั้งสิ้น 212 รายการ ซึ่งมากกว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเมืองและชุมชน แนวทางการศึกษาที่สำคัญมี 4 แนวทาง คือ แนวที่ 1 การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาวิจัยให้ความสนใจกับอาคารที่สร้างขึ้นมานานมาแล้ว แต่ปัจจุบันอาจยังอยู่ในลักษณะสมบูรณ์หรือเหลือเพียงซาก เช่น อาคารประเภทเจดีย์ที่มักก่อสร้างด้วยอิฐ ศิลาลง หรือหิน การศึกษาจึงเน้นเรื่องของอายุ รูปแบบ เพื่อการจัดกลุ่มแบบอย่างหรือช่วงสมัย งานศึกษาแนวนี้ต้องใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีประกอบการวิเคราะห์ แนวที่ 2 การศึกษาแบบเจาะลึกเฉพาะกรณี เนื้อหาของการศึกษาวิจัยครอบคลุมเรื่องรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นหลัก มีรายละเอียดด้านประวัติการสร้าง การจัดผัง ปฏิภูมิและรูปทรง วัสดุและวิธีการก่อสร้าง รวมทั้งประดับตกแต่ง รายละเอียดเหล่านี้มีความสำคัญต่อการประเมินคุณค่าด้านสุนทรียภาพ การศึกษาในแนวนี้ให้ความสำคัญในการสำรวจข้อมูลภาคสนาม บันทึกรายละเอียดของอาคารประกอบภาพถ่ายหรือภาพถ่ายเส้น และมีการสังกัดอาคารเพื่อจัดทำแบบทางสถาปัตยกรรมด้วย แนวที่ 3 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบใช้วิธีอิงรูปแบบงานสถาปัตยกรรม 2 แบบอย่าง เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่าง วิธีการศึกษาในแนวที่ช่วยให้สามารถแยกแยะและค้นหาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมตามแบบอย่างหรือสกุลช่างได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เห็นลักษณะที่สืบทอดต่อกันมาจากต้นแบบและพัฒนาการที่ทำให้รูปแบบแปรเปลี่ยนไป แนวที่ 4 การศึกษาแนว

บริบทนิยม นักวิชาการที่ศึกษาวิจัยในแนวนี้นี้มีความคิดว่างานสถาปัตยกรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสภาพแวดล้อม ไม่สามารถแยกงานสถาปัตยกรรมออกจากสภาพแวดล้อมของกายภาพ เช่น ลานน้ำ ป่า เขา ฯลฯ รวมทั้งบริบททางสังคมและวิถีชีวิตได้ สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดหรือหล่อรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม การศึกษามุ่งให้เห็นภาพรวมมากกว่าการเจาะลึก การกำหนดกรอบความคิดจึงไม่ได้อยู่ที่ตัวอาคาร มุ่งเน้นเรื่องความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างวิถีชีวิตผู้คน ธรรมชาติแวดล้อม และสถาปัตยกรรม การศึกษาตามแนวบริบทนิยมนี้มีการพัฒนาจนเป็นแนวทางที่เด่นชัดขึ้นในช่วงหลัง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์โดยคนไทยกลุ่มต่างๆ มีระดับความลุ่มลึกต่างกัน เอกสารที่เป็นผลงานเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทยวน และไทจีน มีจำนวนมากที่สุด การศึกษาส่วนใหญ่จำกัดความสำคัญอยู่ที่สถาปัตยกรรมวัดและบ้านเรือน การศึกษาด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของเจดีย์ในดินแดนล้านนาคำเนินมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ประเด็นเนื้อหาที่มีการศึกษากันมากคือ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะรูปแบบของบ้านเรือน ส่วนรูปแบบงานสถาปัตยกรรมวัด การศึกษาค้นคว้าจำกัดอยู่ในอาคารบางประเภท เช่น อาคารประเภทวิหารของวัดไทยวน ไทใหญ่ ไทลื้อ และไทจีนในล้านนา และอาคารประเภทलिम्หรือโบสถ์ของวัดไทลาวในภาคอีสาน ฯลฯ ผลงานการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารเบ็ดเตล็ดและวังแทบไม่มีเลย การศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับปรัชญา คตินิยม และความเชื่อมีอยู่ไม่มากนัก และจำกัดอยู่เฉพาะคนไทยบางกลุ่ม เช่น ไทยวน และไทจีนในล้านนา ไทลาวในอีสาน ส่วนการศึกษาในประเด็นการอนุรักษ์ การประยุกต์ และการพัฒนารูปแบบงานสถาปัตยกรรมยังอยู่ในระยะเริ่มต้น การศึกษาในประเด็นสุดท้ายนี้มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน เพราะรูปแบบงานที่พัฒนาขึ้นภายหลังนั้นล้มเหลวไม่ได้เกิดจากภูมิปัญญาของสกุลช่างไทท้องถิ่น หากแต่เกิดจากอิทธิพลของส่วนกลางทำให้เอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมที่เคยมีอยู่เลือนลางไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต คือ ศึกษาสถาปัตยกรรมวัดในภาพรวมให้ครอบคลุมอาคารทุกประเภทที่เป็นองค์ประกอบของวัด มิใช่ศึกษาเจาะลึกแต่ประเภทใดประเภทหนึ่ง เพราะองค์ประกอบเหล่านี้ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ศึกษาสถาปัตยกรรมหลัก 3 ประเภท คือ วัด บ้าน อาคารเบ็ดเตล็ด ของชุมชนชาติพันธุ์ไทแต่ละกลุ่มไปพร้อมๆ กัน เพราะเป็นส่วนประกอบของชุมชน ในการศึกษาวิจัยควรกำหนดขอบเขตการศึกษาโดยใช้กลุ่มชาติพันธุ์แทนการกำหนดโดยพื้นที่ เช่น สถาปัตยกรรมแบบล้านนา แบบอีสาน แบบทักษิณ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะอาจมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมต่างกัน ถึงแม้จะอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันก็ตาม ควรใช้แนวทางการศึกษาหลายแนวร่วมกันเพื่อให้ได้ผลงานที่มีเนื้อหาทั้งกว้างและลึก แต่การศึกษาวิจัยลักษณะนี้จะยากและซับซ้อนกว่าการศึกษาที่เน้นเฉพาะทาง โครงการวิจัยที่น่าจะดำเนินการได้เลย คือ โครงการสำรวจวัดอาคารที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมไท และโครงการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมชนชาติไทข้ามพรมแดน ซึ่งเป็นการมุ่งศึกษาสถาปัตยกรรมของคนไทยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ไทลื้อในประเทศไทย ลาว เวียดนาม จีน และพม่า เป็นต้น

สาขาศิลปกรรม ในการประเมินสถานภาพได้แบ่งผลงานการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ จิตรกรรม งานเขียนภาพที่เป็น 2 มิติทุกประเภท เช่น ลายรดน้ำ ลายสัก ภาพเขียนบนผาผนังอาคาร ฯลฯ ประติมากรรม งานฝีมือที่เป็น 3 มิติทุกประเภท เช่น รูปแกะสลักไม้ รูปแกะสลักหิน ลายปูนปั้น พระพุทธรูป ฯลฯ เนื้อหาหลักของการศึกษาวิจัยงานศิลปกรรมไทยแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน คือ ประวัติความเป็นมาของงานศิลปกรรม ปรัชญาความเชื่อคตินิยมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปกรรม รูปแบบงานศิลปกรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะ การประเมินคุณค่าและรายละเอียดของงานศิลปกรรมเพื่อการอนุรักษ์ และความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างงานศิลปกรรมกับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สถานแวดล้อม ฯลฯ การศึกษาวิจัยศิลปกรรมของชนชาติไทยดังกล่าวมาแล้วใช้แนวทางการศึกษา 4 แนวทาง คือ การศึกษาเชิงประวัติ การศึกษาแบบเฉพาะกรณี การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ และการศึกษาแนวบริบทนิยม ผลงานที่ผ่านมาใช้แนวทางการศึกษาเชิงประวัติและแบบเฉพาะกรณีเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาเปรียบเทียบและบริบทนิยมมีผลงานอยู่เป็นจำนวนน้อยมาก

ในช่วงระยะเวลาราว 4 ทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาวิจัยงานศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยมีการพัฒนาการด้านต่างๆ ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ผลการศึกษามีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงผลงานที่เกี่ยวกับศิลปกรรมของกลุ่มไทยวนและไทจีนเท่านั้น ความอุดมลึกของการศึกษางานจิตรกรรมและประติมากรรมก็มีมากขึ้นเช่นกัน

นักวิชาการไทยให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องลักษณะรูปแบบของงานจิตรกรรมและประติมากรรมเป็นหลัก เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญาความเชื่อ การอนุรักษ์งานศิลปกรรม และเทคนิคการสร้างสรรคผลงานศิลปกรรมมักจะเป็นประเด็นรองของการศึกษา

ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต คือ การศึกษาวิจัยงานศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยควรพยายามให้มีการศึกษาในแนวเดียวกันครบทุกกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและนอกประเทศไทย ปัจจุบันมีผลงานการศึกษาอยู่ไม่มากนัก การจับประเด็นมาวิจัยอย่างลุ่มลึกจึงทำได้ยาก เป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ขาดตกบกพร่องเพื่อให้เห็นภาพของศิลปกรรมไทยชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาแบบสหวิทยาการมีความจำเป็นและน่าได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษ เนื่องจากการศึกษาวิจัยงานศิลปกรรมต้องเผชิญกับหลักฐานข้อมูลหลายประเภท ความรู้เพียงแขนงเดียวอาจไม่เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ตีความ การศึกษาวิจัยที่ผ่านมาบางครั้งเกิดความสับสนเพราะใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์ในการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาจอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และบางกลุ่มก็อาจไม่ใช้คนไท หากไม่แยกให้ชัดเจนว่าศิลปกรรมใดเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์จะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนและสรุปผลผิดได้

สาขาหัตถกรรม ในการประเมินสถานภาพการศึกษาเรื่องหัตถกรรมไทยผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารที่ใช้เป็นข้อมูลในการประเมินออกเป็น 5 หมวด คือ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องจักสาน เครื่องไม้ ผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้า ผลงานการศึกษาค้นคว้าด้านหัตถกรรมมีน้อยมากสืบค้นเอกสารสิ่งพิมพ์ได้เพียง 59 รายการ 50 เปอร์เซ็นต์เป็นหนังสือ 20 เปอร์เซ็นต์เป็นวิทยานิพนธ์และรายงาน

ผลการวิจัย ที่เป็นบทความตีพิมพ์ในวารสารมีน้อยมากซึ่งต่างกับผลงานด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมซึ่งผลงานส่วนมากตีพิมพ์ในวารสาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการเสนอรายงานการค้นคว้าต้องมีภาพประกอบเป็นจำนวนมาก

ประเภทของหัตถกรรมที่มีการศึกษาค้นคว้ากันมากที่สุด คือ ผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้า และมักจะเป็นเรื่องราวของผ้าที่เป็นงานฝีมือของคนไทยในประเทศไทยมากกว่าของคนไทยในประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนหัตถกรรมอีก 4 ประเภทมีการศึกษาค้นควำน้อยมากหรือเกือบไม่มีเลย เรื่องผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวได้รับความสนใจจากนักวิชาการมากที่สุด การศึกษาวิจัยจึงมีการพัฒนามากที่สุดไม่ว่าเป็นปริมาณของเอกสารการศึกษา การวิเคราะห์ตีความ เนื้อหาและความชัดเจนของการตอบประเด็นคำถามต่างๆ แนวความคิดที่ใช้ศึกษาค้นคว้ามีความหลากหลาย ที่นิยมใช้กันคือ แนวความคิดด้านกระบวนการผลิต ประวัติศาสตร์และโบราณคดี แบบแผนสิ่งทอ สุนทรียศาสตร์ ส่วนแนวความคิดด้านหัตถกรรมกับการพัฒนาแรงงาน และแนวความคิดในการเชื่อมโยงงานหัตถกรรมกับมิติทางวัฒนธรรมเป็นแนวความคิดใหม่ที่เพิ่งเริ่มมีการศึกษาวิธีการศึกษาค้นคว้าเรื่องหัตถกรรมใหม่ 4 วิธีการ คือ รวบรวมข้อมูลที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลที่ทำได้ ศึกษาเฉพาะกรณีคือตั้งประเด็นคำถามหลักเพื่อวิเคราะห์โดยเลือกแหล่งหัตถกรรมเพียงแหล่งเดียว ประเด็นคำถามหลักที่นักวิชาการพยายามหาคำตอบ คือ ลักษณะงานหัตถกรรมที่ต้องการศึกษาเป็นอย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น แต่เนื่องจากหัตถกรรมเกี่ยวเนื่องกับชีวิตประจำวันของคนในสังคมเป็นอย่างมาก จึงยังมີคำถามที่ต้องการคำตอบเพิ่มเติม เช่น หัตถกรรมแต่ละประเภทมีแนวโน้มจะคงอยู่หรือไม่ ควรคงอยู่ในลักษณะใด หากแปรเปลี่ยนจะเป็นรูปแบบใด ฯลฯ นักวิชาการไทยและนักวิชาการตะวันตกมีความสนใจเนื้อหาและมีวิธีการดำเนินการศึกษาวิจัยตามแนวคิดที่ต่างกัน นักวิชาการไทยเน้นแนวคิดทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิต ส่วนนักวิชาการตะวันตกเน้นแนวคิดทางศิลปะ สังคม และวัฒนธรรมที่ผ่านมา นักวิชาการศึกษาวิจัยแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับผ้าและเน้นเรื่องผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว น่าจะศึกษาวิจัยหัตถกรรมประเภทอื่น คือ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องจักสาน และเครื่องมือด้วย เพื่อให้เห็นภาพรวมของหัตถกรรมไทยชัดเจนยิ่งขึ้น และพยายามให้ครอบคลุมหัตถกรรมของคนไทยกลุ่มต่างๆ แนวทางการศึกษาวิจัยที่แหล่งทุนควรให้การสนับสนุนตามลำดับความจำเป็นเร่งด่วนน่าจะเป็นการอนุรักษ์คุณค่าของงานหัตถกรรมท้องถิ่น และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ ตามลำดับ หัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันเป็นสื่อกลางที่ทำให้เข้าใจภูมิปัญญาของกลุ่มชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งบ่งบอกความเจริญและอารยธรรมที่สืบเนื่องมายาวนานแต่อดีต ในการศึกษาวิจัยควรพิจารณาแหล่งที่ตั้งของหัตถกรรมนั้นตามลำดับความสำคัญก่อนหลังด้วย เพื่อความสมบูรณ์ของการวิเคราะห์และตอบคำถามที่เป็นประเด็นปัญหา นักวิชาการในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกันควรศึกษาวิจัยไปพร้อมๆ กัน

3.5 ระบบการเมืองการปกครอง (เอกสารประกอบการประชุม หมายเลข 5) ผู้รับผิดชอบโครงการ รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาวศ์ จันทวานิช

ในการประเมินสถานภาพการศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครอง ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามและพยายามตอบคำถามต่อไปนี้ มีผลงานการศึกษาวิจัยอะไรบ้าง กรอบความคิดและวิธีการศึกษาของนักวิชาการที่แสดงให้เห็นในผลงานเป็นอย่างไร มีการรวบรวมเป็นเครือข่ายของนักวิชาการที่สนใจเรื่องระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทหรือไม่อย่างไร ระบบการเมืองการปกครองของคนไทกลุ่มต่างๆ มีลักษณะร่วมและหรือต่างกันหรือไม่อย่างไร มีข้อมูลใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ระบบการเมืองการปกครองของคนไทแต่ยังขาดการศึกษาค้นคว้าวิจัย เอกสารที่ใช้ในการประเมินสถานภาพได้คัดเลือกก้นกรงมา 78 รายการจากเอกสารที่สืบค้นได้ทั้งหมด นอกจากใช้เอกสารที่เขียนเป็นภาษาและอังกฤษ ยังได้ใช้เอกสารที่เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสและจีนด้วย เอกสาร 78 รายการนี้ได้ถูกจำแนกและจัดเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหาว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของ ไทอาหม ไทใหญ่ ไทลื้อ ลาว และไทดำ-ไทขาว ต่อจากนั้นก็คัดเลือกผลงานที่มีเนื้อหาโดยตรงมาวิเคราะห์โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ความสอดคล้องและความเที่ยงตรงต่อการตอบประเด็นปัญหาหลักเชิงเนื้อหา ความหนักแน่นน่าเชื่อถือของกรอบความคิดและวิธีการศึกษา ความลุ่มลึกในการวิเคราะห์ตีความข้อมูลและสาระสำคัญของข้อค้นพบ ด้วยวิธีการนี้สามารถเลือกผลงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครองของคนไทได้ 40 รายการ เมื่อวิเคราะห์ผลงานแต่ละชิ้นเสร็จแล้วจึงเปรียบเทียบกรอบความคิด แนวทาง และวิธีการศึกษาของนักวิชาการต่างประเทศ นักวิชาการไทย และนักวิชาการไท ขั้นตอนสุดท้ายคือประเมินกระบวนการทัศน์โดยรวม สังเคราะห์ และพยายามสืบสร้าง(reconstruct) ระบบการเมืองการปกครองไท

จากการประมวลองค์ความรู้ ทำให้ทราบว่าผลงานเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของกลุ่มไทอาหมและไทลื้อมีความครอบคลุม ลุ่มลึก และสมบูรณ์มากกว่ากลุ่มอื่นๆ เมื่อประเมินโดยใช้เกณฑ์ทุกด้านแล้วมีผลงานการศึกษาวิจัยที่อยู่ในระดับดีมาก 6 ชิ้น เป็นผลงานของนักวิชาการชาวต่างประเทศและของนักวิชาการไทยกลุ่มละ 3 ชิ้น ในการศึกษา นักวิชาการตะวันตก นักวิชาการไทย และนักวิชาการไท ใช้กรอบแนวคิดและวิธีการต่างกันออกไป นักวิชาการชาวตะวันตกเป็นกลุ่มบุกเบิก เริ่มศึกษาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้จึงมีความสนใจเป็นพิเศษในเรื่อง ภูมิศาสตร์ ทรัพยากร กลุ่มอำนาจ ชาติพันธุ์ต่างๆ และปัญหาการเมืองภายใน ใช้วิธีการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ต้องการศึกษา นักวิชาการไทยมีแรงจูงใจในเรื่องความเป็นพี่น้องร่วมเชื้อสายไทและในเชิงวิชาการ นักค้นคว้ารุ่นเก่านิยมเลียนแบบไทและจดบันทึกการเดินทาง ส่วนนักวิชาการรุ่นใหม่มีความสนใจเป็นสองแนว คือ แนวที่ 1 ศึกษาการเมืองการปกครองของไทยแต่ละกลุ่มเพื่อเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน แนวที่ 2 มุ่งวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของระบบการเมืองการปกครองของรัฐไทกับของรัฐอื่นๆ ส่วนนักวิชาการไทเพิ่งเริ่มต้นตัวศึกษาค้นคว้าเรื่อง

เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองเพื่อความภูมิใจ เน้นการเก็บข้อมูลโดยการรวบรวม เอกสารที่เขียนเป็นภาษาพื้นเมือง จึงทำให้เกิดแหล่งข้อมูลที่สำคัญเพื่อการศึกษาวิจัย ที่ลุ่มลึก จะศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีใดก็ตาม นักวิชาการทั้ง 3 กลุ่มก็สามารถช่วยให้ตอบ คำถามหลักได้ว่าระบบการเมืองการปกครองไทมีลักษณะอย่างไร

ผลการประมวล ประเมิน และวิเคราะห์เอกสารผลการศึกษาวิจัยทำให้ ทราบถึงระบบการเมืองการปกครองของไทอาหม ไทใหญ่ ไทลื้อ ลาว และไทดำ- ไทขาว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความไม่สมดุลงและความลักลั่นของเอกสารที่ใช้ เป็นข้อมูล การเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของคนไท 5 กลุ่ม จึงทำได้เพียงกำหนดกรอบกว้างๆ เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองหรือโครงสร้างการ ปกครองของแต่ละกลุ่มเท่านั้น ส่วนประเด็นที่เป็นรายละเอียดจะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณของข้อมูล

ไทอาหม ปกครองดินแดนอัสสัมอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17-23 ได้ สถาปนาอาณาจักรของคนขึ้น ปกครองด้วยระบอบกษัตริย์กึ่งระบอบขุนนาง มีระเบียบ แบบแผนการจัดการปกครองที่ชัดเจนแน่นอน กับทั้งมีระบบควบคุมกำลังพลที่รัดกุม มีกฎ ระเบียบของสังคม สิทธิและอำนาจในการจัดการปกครองถูกจำกัดอยู่เฉพาะในบาง กลุ่มตระกูล มีการถ่วงดุลย์อำนาจระหว่างกลุ่มผู้ปกครอง 2 ฝ่าย คือ ระหว่างกษัตริย์ กับขุนนาง และระหว่างมุลนายกับไพร่ เมื่อเทียบกับชนชาติไทอื่นๆ ข้อมูลเรื่องการ ปกครองของไทอาหมมีความชัดเจนค่อนข้างสูง เนื่องจากมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ อักษรอาหมสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย รายละเอียดที่ยังขาดอยู่คือ เรื่องสิทธิหน้าที่ ที่ชัดเจนและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในโครงสร้าง ในอาณาบริเวณอันเป็น ที่ตั้งหลักแหล่งของชาวไทใหญ่ คือ ภาคเหนือของพม่าซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับดินแดนใน ภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเศจีน มีหน่วยการปกครองอิสระในรูปของ "เมือง" อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ละเมืองปกครองกันเองอย่างมีอิสระภายใต้โครงสร้างและแบบ แผนการปกครองหลักเดียวกัน ส่วนข้อมูลที่เป็นรายละเอียดต่างๆ ยังขาดอยู่มาก การปกครองของชาวไทลื้อในสิบสองพันนาก่อนหน้าที่จะถูกรัฐบาลจีนเข้ามามีจัดรูปแบบ การปกครองเป็นระบบการปกครองที่พัฒนาไปถึงระดับที่เป็นอาณาจักรสิบสองพัฒนาใน อดีต เป็นสมาพันธ์รัฐขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกถึง 12 เมืองใหญ่ เมืองใหญ่เหล่านี้ยังมี เมืองเล็กอยู่ในการปกครองดูแลอีกทอดหนึ่ง ผู้นำของรัฐไทลื้อมีฐานะสูงส่งเป็นเจ้า- แผ่นดิน มีเจ้าอุปราชเป็นผู้ช่วย มีคณะเสนาบดี 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่มีหน้าที่ปฏิบัติงาน ใกล้ชิดกับพระเจ้าแผ่นดินและฝ่ายที่ดูแลรับผิดชอบหัวเมืองต่างๆ มีเอกสารเกี่ยวกับการ ปกครองของลาวก่อนสมัยอาณาจักรล้านช้างซึ่งตั้งขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 14 น้อย มาก คำนานขุนบรมมีอิทธิพลด้านความคิดอย่างสูงต่อเอกสารประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญๆ ของลาว เป็นวรรณกรรมที่สร้างขึ้นอย่างมีจุดหมายทางการเมือง คำนานขุนบรมให้ ความรู้ว่ากษัตริย์เป็นโอรสแห่งสวรรค์ มากด้วยบุญญาธิการ เกิดขึ้นมาเพื่อปกครอง มนุษย์ จึงเป็นผู้มีสถานภาพสูงสุดในสังคม มีหน้าที่และบทบาทในการปกป้องคุ้มครอง ให้คุณให้โทษ อบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยา ฯลฯ กษัตริย์มีขุนนางเป็นผู้ช่วยในการ